

Političko-ekonomska analiza sjevernoameričkih kolonija od osnutka Virginije do Američkog rata za neovisnost

Marković, Matko

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:640319>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij povijesti i engleskog jezika i književnosti

Matko Marković

**Političko-ekonomska analiza sjevernoameričkih kolonija od osnutka
Virginije do Američkog rata za neovisnost**

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Anđelko Vlašić

Sumentor: dr. sc. Igor Josipović, poslijedoktorand

Osijek, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Diplomski studij povijesti i engleskog jezika i književnosti

Matko Marković

**Političko-ekonomska analiza sjevernoameričkih kolonija od osnutka
Virginije do Američkog rata za neovisnost**

Diplomski rad

Humanističke znanosti, povijest, hrvatska i svjetska ranonovovjekovna povijest

Mentor: doc. dr. sc. Anđelko Vlašić

Sumentor: dr. sc. Igor Josipović

Osijek, 2020.

Prilog: Izjava o akademskoj čestitosti i o suglasnosti za javno objavljivanje

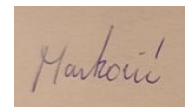
Obveza je studenta da donju Izjavu vlastoručno potpiše i umetne kao treću stranicu završnog odnosno diplomskog rada.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravio te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasan da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 12. 10. 2020.

Matko Marković, 0122221365

SAŽETAK

Rad donosi pregled ekonomski i politički relevantnih zbivanja u sjevernoameričkim kolonijama od osnutka Virginije do postrevolucionarnog ustavnog uređenja Sjedinjenih Američkih Država, s naglaskom na kolonije zaljeva Chesapeake i Nove Engleske. Početni dio rada sastoji se od proučavanja začetaka engleskih kolonijalnih interesa i obujma migracije u Novi svijet. Zatim, uvodni dio rada bavi se i samom kolonizacijom dvaju teritorija, odnosno zaljeva Chesapeake i prostora Nove Engleske. Prvi glavni dio rada tiče se ekonomske analize kolonija zaljeva Chesapeake i Nove Engleske u glavnim aspektima ekonomije, primjerice poljoprivredi, posredničkoj trgovini, duhanskoj industriji i ekonomiji lučkih gradova. Drugi glavni dio rada tiče se analize većih političkih zbivanja u američkim kolonijama koje su oblikovale američku političku svijest prije i neposredno nakon Američke revolucije.

Ključne riječi: kolonizacija, ekonomija, politička svijest, posrednička trgovina, industrija, zaljev Chesapeake, Nova Engleska

Sadržaj

SAŽETAK.....	1
1. UVOD	4
2. ZAČECI ENGLSKIH KOLONIJALNIH INTERESA.....	5
3. MIGRACIJA I NASTANJIVANJE	6
4. STVARANJE KOLONIJA U SJEVERNOJ AMERICI	8
4.1. ZAGOVARAČI KOLONIJALNE EKSPANZIJE.....	8
4.2. JAMESTOWN – PRVO KOLONIJALNO NASELJE	9
4.3. KOLONIZIRANJE NOVE ENGLSKE.....	11
4.4. ENGLSKI PURITANCI	11
4.4.1. Velika puritanska migracija.....	13
4.4.2. Povezanost religije i profita.....	14
5. EKONOMSKI RAZVOJ KOLONIJA ZALJEVA CHESAPEAKE.....	15
5.1. ULOGA DUHANA U EKONOMIJI ZALJEVA CHESAPEAKE.....	15
5.2. EKONOMSKA KRIZA DUHANSKE INDUSTRIJE KRAJEM 17. STOLJEĆA	17
5.3. STABILIZACIJA USRED SNAŽNIJEG PRISUSTVA POSREDNIČKE TRGOVINE	18
5.4. RAZLOZI RASTA I PADA DUHANSKE INDUSTRIJE	19
5.5. DIVERZIFIKACIJA PROIZVODNJE	20
5.6. ULOGA DRUŠTVA U RAZVOJU EKONOMIJE	21
6. EKONOMSKI RAZVOJ NOVE ENGLSKE.....	23
6.1. NEPOSTOJANJE GLAVNOG IZVOZNOG PROIZVODA	24
6.2. POČECI POSREDNIČKE TRGOVINE.....	25
6.2.1. Državni intervencionizam	25
6.3. POTICANJE DOMAĆE PROIZVODNJE	26
6.4. RIBOLOVNA INDUSTRIJA	27
6.5. EKONOMIJA GRANIČNIH TERITORIJA.....	28
6.5.1. Trgovina krznom	29
6.5.2. Problemi graničnih teritorija.....	30
6.6. EKONOMIJA LUČKIH GRADOVA.....	31
6.6.1. Uloga trgovaca	32
6.6.2. Uspon i pad pomorske lučke ekonomije.....	33
6.6.3. New York	35
6.6.4. Philadelphia	35
7. ENGLSKA UPRAVA U SJEVERNOAMERIČKIM KOLONIJAMA	37

7.1.	ZADAĆE TRGOVAČKOG ODBORA	38
7.2.	UKIDANJE ČARTERA.....	40
7.3.	POLITIČKO-UPRAVNO STANJE U NOVOJ ENGLJSKOJ	41
7.4.	MIROVNI UGOVOR S NIZOZEMSKOM I KONFEDERACIJA NOVE ENGLJSKE	42
7.4.1.	Zauzimanje New Amsterdama	43
8.	ODJECI VELIČANSTVENE REVOLUCIJE U AMERIČKIM KOLONIJAMA	45
8.1.	BOSTONSKI USTANAK.....	46
8.2.	USTANAK U NEW YORKU.....	47
9.	UZROCI REVOLUCIJE I POSTREVOLUCIONARNO UREĐENJE	49
9.1.	POLITIČKO-EKONOMSKE POSLJEDICE FRANCUSKO-INDIJANSKOG RATA.....	49
9.2.	„TAXATION WITHOUT REPRESENTATION“	49
9.3.	BRITANSKE KOLONIJE UOČI REVOLUCIJE	50
9.4.	TRGOVAČKI MONOPOL VELIKE BRITANIJE	51
9.5.	POČETAK ORUŽANE BORBE	53
9.6.	UTJECAJ PROSVJETITELJSTVA NA AMERIČKU POLITIČKU SVIJEST.....	54
10.	DVA VIĐENJA USTAVA	56
10.1.	ČLANCI O KONFEDERACIJI	57
10.2.	FEDERALIZAM I ANTIFEDERALIZAM	58
10.3.	INAUGURACIJA NOVOG USTAVA.....	59
11.	ZAKLJUČAK	62
12.	LITERATURA.....	63

1. UVOD

U ovom diplomskom radu bavit ću se predstavljanjem trgovačkih i političkih trendova na sjevernoameričkom teritoriju počevši od prvih kolonijalnih aktivnosti, a završavajući neposredno nakon kraja Američkog rata za neovisnost. Naglasak je stavljen na kolonije zaljeva Chesapeake i Nove Engleske, objektivno najveća žarišta moderne ekonomske prakse u Sjevernoj Americi, kao i najveća žarišta moderne sjevernoameričke političke misli koja je dovela do uspostave američkog republikanizma. Cilj rada je iznijeti koherentnu analizu trgovačke aktivnosti na sjevernoameričkom teritoriju uz davanje političkog konteksta pri stvaranju SAD-a. Bavit ću se općenitim uzrocima kolonizacije sjevernoameričkog teritorija, predstaviti najvažnije proizvode i trgovačku praksu u kolonijama, primjerice utjecaj duhana na sjevernoameričku i svjetsku trgovinu u slučaju kolonija zaljeva Chesapeake, kao i utjecaj moderne posredničke trgovine i širenja industrije u slučaju sjevernih kolonija Nove Engleske. Uz to, bavit ću se analizom političkih trendova u Sjevernoj Americi počevši sa reakcijama na Veličanstvenu revoluciju u Engleskoj, posljedicama Sedmogodišnjeg rata, pobunama zbog represivnih zakona, utjecajem prosvjetiteljstva na političku svijest, a završavajući s ideološkim sukobima i usvajanjem američkog Ustava. Prvo poglavlje bavi se začecima kolonijalnih interesa i razlozima kolonizacije. U trećem poglavlju govorim o općenitoj migraciji i nastanjivanju Engleza i drugih Europljana u Sjevernoj Americi. Četvrto poglavlje govori o stvaranju kolonijalnih posjeda, točnije kolonija zaljeva Chesapeake i Nove Engleske. Peto poglavlje bavi se analizom ekonomskih aktivnosti zaljeva Chesapeake, dok se u šestom poglavlju iznosi ekonomska analiza kolonija Nove Engleske. U sedmom poglavlju bavim se općim upravnim čimbenicima britanske vlasti u kolonijama. Osmo poglavlje bavi se odjecima Veličanstvene revolucije u kolonijama i prvotnom oblikovanju političke svijesti. U devetom poglavlju naglasak je stavljen na uzroke revolucije i postrevolucionarno uređenje do Ustava. U desetom poglavlju govorim o stvaranju današnjeg Ustava Sjedinjenih Američkih Država.. Najvažnija literatura za pisanje ovog diplomskog rada bile su knjige *American Colonies* Alana Taylora, koja nudi koncizan pregled američke kolonizacije, *The Economy of British America 1607-1789* Russella Menarda i Johna McCuskera, koja je koristan izvor ekonomskih praksi sjevernoameričkih kolonija, kao i djelo Daniela Vickersa *The Northern Colonies: Economy and Society: 1600-1775*.

2. ZAČECI ENGESKIH KOLONIJALNIH INTERESA

Vuna je bila iznimno unosan proizvod za vrijeme perioda York i Tudor u engleskoj povijesti, no sredinom 16. stoljeća polagano dolazi do stagnacije i slabog rasta u trgovini vunom, kulminirajući u velikim padovima tijekom cijelog razdoblja vladavine dinastije Stuart i Restauracije. Jedan od najvećih problema stagnacije leži u kaotičnoj političkoj i religijskoj situaciji u Europi toga doba. Europsko tržište postalo je prenapučeno, što je uzrokovalo pad cijena i postupan prijelaz engleskih proizvođača na lakše odjevne materijale koji su donekle popravili englesku ekonomsku sliku. Unatoč tomu, sveukupna strana potražnja za vunom nastavila je padati jednako kao i njena cijena, što je u Engleskoj uzrokovalo gubitak prihoda i poslova za zemljoradničke obitelji. Kriza engleske vune, koja se pokazala katastrofalnom za englesku krunu, označavala je početak financijske krize.

Upravo to postalo je jednim od glavnih razloga potrage za novim proizvodima, tržištima i rutama koje bi se mogle iskoristiti za kolonizaciju. Engleska je smatrala kako je otkriće nove rute prema Istoku ili Zapadu imperativ za daljnji razvoj i rješenje kroničnih financijskih problema.¹

Međutim, lokacija matične države i kasno uključivanje u kolonijalnu utrku značilo je da su engleskim istraživačima ostale manje poželjne rute i hladne, negostoljubive lokacije u sjevernoj hemisferi.² Stoga su rani engleski kolonijalni pioniri poput Johna i Sebastiana Cabota bili prisiljeni tražiti put za Orijent preko sjeverozapada ili preko Rusije. Takve ekspedicije zaustavile su goleme količine leda na Sjevernom polu. Englezi nikada nisu uspjeli naći isplativ sjeverni put prema Aziji, no kao kompenzacija sjevernoamerički teritorij pokazao se kao isplativa investicija.³

¹ Bucholz, Robert, Key, Newton. *Early Modern England, 1485-1714: a Narrative History*. Blackwell Publishing Ltd. Chichester. 2009. str. 210.

² Isto. str. 211.

³ Isto. str. 211.-212.

3. MIGRACIJA I NASTANJIVANJE

Što se tiče povijesno-socioloških istraživanja o razumijevanju transatlantskih migracija, ona su do Bernarda Bailyna bila poprilično manjkava i usredotočena na određivanje religijsko-sekularnih razloga za migraciju u Novu Englesku. Tek od spomenutog američkog povjesničara započinje ozbiljnije bavljenje temom migracije i kolonizacije sjevernoameričkog prostora te pokušaja određivanja generalnog modela naseljavanja na američke obale i unutrašnjost.⁴

Prema Bailynu, migracija u Sjevernu Ameriku je predstavljala logičnu ekspanziju domaće mobilnosti u matičnim zemljama imigranata. U stvarnosti je to značilo kako je ekspanzija u Ameriku bila idući iskorak stanovnika onih europskih zemalja koje su već same po sebi doživljavale brojne unutardržavne migracije i nestabilnosti, bilo one obiteljske ili oportunističke prirode. Ukoliko pogledamo lokalni slučaj Engleske, državne prilike tijekom 15. i 16. stoljeća izdigle su London u najprimamljivije regionalno središte u državi koje je privuklo gotovo petinu engleskog stanovništva. Dolazak u London i zahtijevanja naglo rastućih trgovačkih poduzeća za sobom su povlačili i korak dalje za jedan dio tog stanovništva – transatlantsku ekspanziju.

Takva kretanja stanovništva ne trebaju predstavljati ništa začuđujuće s obzirom na to da su migracije unutar i izvan europskih središta bile zapravo vrlo česte u ranom novom vijeku. Što se tiče engleskog teritorija, mnogo engleskog stanovništva svoj novi dom nalazilo je u Irskoj ili Škotskoj, dok su stanovnici tih zemalja u velikom broju migrirali na kontinent, točnije u Skandinaviju i Poljsku, a kasnije i preko Atlantika.⁵

Bailynovi zaključci prilikom istraživanja migracijskih fenomena unutar Europe prenose se i na transatlantske migracije u toj mjeri da on smatra kako se te migracije ne trebaju promatrati kao nekakav prijelomni povijesni trenutak koji je korjenito promijenio tradicionalan ustroj europskih vrijednosti, već kao dio tih istih kontinentalnih migracija.

Što se tiče konkretno engleskih migracija, koje su u kontekstu ovog rada najvažnije za promatranje razvoja američkih kolonija, one su svoj vrhunac doživjele u prvoj polovici 17. stoljeća, dok su primjerice njemačke, irske i škotske migracije svoj apsolutni vrhunac imale pred kraj kolonijalnog perioda. Prema Henryju Gemeryju, otprilike 400 000 Engleza isplovilo

⁴ Landsman, Ned (2006). *Migration and Settlement*. U: Vickers, Daniel, ur. *A Companion to Colonial America*, Oxford. Blackwell Publishing. str. 77.

⁵ Isto. str. 78.

je iz matične države prema Sjevernoj Americi tijekom 17. stoljeća, dok je taj broj polagano opadao tijekom 18. stoljeća ukoliko ne brojimo isplavljanja vojnog ljudstva. Međutim, novija istraživanja pokazala su kako je ta brojka zasigurno bila previsoka s obzirom na to da Gemery nije uračunao iseljavanje Engleza u Irsku tijekom tog perioda, kao i u ostale dijelove svijeta, prema čemu se broj stvarnog iseljeničtva u Sjevernu Ameriku smanjuje za polovicu.⁶

Migracije stanovništva tijekom 18. stoljeća značajno su varirale tijekom prve polovice stoljeća, doživljavaju značajan porast neposredno nakon kraja Sedmogodišnjeg rata, nakon čega stanovništvo ratom pogođenih država poput Njemačke masovno odlazi u Sjevernu Ameriku u potrazi za novim izvorima prihoda. Isto je vrijedilo i za englesko, škotsko i irsko stanovništvo. Štoviše, upravo je ta koncentracija stanovništva činila okosnicu nove nacije, ali i okosnicu specifičnih društava koje opstaju i u suvremenim okolnostima, kao primjerice njemački potomci originalnih kveкера.⁷

Uz te migracije europskog stanovništva tijekom perioda osnivanja i stabilizacije američkih kolonija treba navesti kako je veliku grupu stanovništva sačinjavalo crnačko afričko stanovništvo transportirano od strane europskih trgovačkih kompanija na sjevernoameričke i karipske obale, gdje je započinjalo svoj novi život kao neplaćena robovska radna snaga. Tom broju treba pridodati i velik broj Europljana koji su u Novi svijet otišli kao kućni sluge/robovi, kao i osuđenika čiji su brojevi bili najveći tijekom 18. stoljeća.⁸

⁶ Isto. str. 79.

⁷ Isto. str. 80.

⁸ Isto. str. 81.

4. STVARANJE KOLONIJA U SJEVERNOJ AMERICI

4.1. ZAGOVARAČI KOLONIJALNE EKSPANZIJE

U drugoj polovici 16. stoljeća Englesko kraljevstvo bilo je relativno malo i siromašno usred posljedica dugotrajnog i iscrpljujućeg rata sa Španjolskom, zbog čega nije bilo u mogućnosti osigurati dovoljno financijskih sredstava za ekspanziju. Uz to, obveza igranja uloge posrednika u Nizozemskoj i obrana La Manchea doveli su englesku mornaricu do ruba svojih mogućnosti, limitirajući odvajanje vojnih snaga od domaćih operacija. Kako bi uspjeli održati kakvu-takvu ekspanzionističku zainteresiranost, engleska vlast se odlučuje na davanje monopola i trgovačkih povlastica privatnim i dvoru bliskim poduzetnicima. Takav potez bitno je smanjio opseg ekspanzije, no isto tako hijerarhijski usmjerio kolonizaciju u smjeru bogatih ulagača.⁹

Prema tomu, najraniji engleski pioniri kolonizacije nisu bili proračunati trgovci, već sanjari voljni riskirati svoj profit radi nesigurne mogućnosti ogromne zarade. Među takvim pojedincima ističu se politički aktivna gospoda s juga zemlje znani kao „West Country Men“, među kojima se spominju Francis Drake, Richard Greenville, John Hawkins, Walter Raleigh i Humphrey Gilbert.¹⁰ Ti engleski patrioti i protestanti žarko su željeli povećati svoje osobno bogatstvo i politički utjecaj na dvoru te su zbog toga bili glavni zagovaratelji invazije na Irsku i započinjanje rata sa Španjolskom oko kolonijalne trgovine, za koju su smatrali da je definitivni put u prosperitetnu budućnost. U prilog njihovim militantnim idejama išlo je i trenutno stanje u Engleskoj toga doba, budući da se država tada nalazi u teškoj krizi usred koje dolazi do porasta siromaštva, odmetništva i kriminala. Takav kritičan društveni poredak dao je pojedincima iz skupine „West Country Men“ platformu za izražavanje potrebe kolonizacijske ekspanzije koja je, po njihovu mišljenju, bila jedini način spašavanja postojeće aristokratske hijerarhije u državi koja se počela raspadati.¹¹

Prvi pravi pokušaj kolonizacije uslijedio je 1585. godine s Walterom Raleighom koji se zaputio preko Atlantskog oceana s namjerom zauzimanja i koloniziranja malenog otoka Roanoke na obali Sjeverne Karoline. Godine 1587. Walter Raleigh šalje drugi val kolonista zajedno s novim vođom Johnom Whiteom; njih ukupno 94, od čega je sedamnaestoro bilo žena i devetero djece. To su bile prve engleske obitelji koje su naselile sjevernoamerički kontinent.

⁹ Taylor, Alan. *American Colonies*. Penguin Books Ltd. New York. 2002. str. 116.

¹⁰ Isto.

¹¹ Isto. str. 117.

U potrazi za pojačanjima i novim zalihama hrane White se vratio u Englesku, gdje je bio prisiljen ostanu zbog opasnosti koja je prijetila od španjolske Armade, tada najmoćnije pomorske sile koja je brojala preko 130 brodova. Po povratku u Roanoke 1590. White je našao napuštenu naseobinu koja nije izgledala napadnuto od strane domaćeg stanovništva ili Španjolaca.

4.2. JAMESTOWN – PRVO KOLONIJALNO NASELJE

Mirovni sporazum sa Španjolskom iz 1604. godine smanjio je, ali ne i u potpunosti uklonio opasnost od španjolskog napada na engleske kolonije. Također, mir sa Španjolcima značio je oslobađanje kapitala, brodovlja i mornara do tada vezanih za ratovanje s Armadom. Takve okolnosti dovele su do oživljavanja interesa za kolonizaciju Sjeverne Amerike, no ovaj puta bez Raleigha i njemu bliskih suradnika. Umjesto udruženja „West Country Men“, nakon dolaska Jamesa I. (1603.-1625.) na vlast primat u kolonijalnim poslovima preuzima Virginia kompanija koja dobiva kraljevski čarter za kolonizaciju i upravljanje novoosnovanom Virginijom. U prosincu 1606. za Sjevernu Ameriku odlaze tri broda koja u Novi svijet stižu 26. travnja 1607. godine, nakon čega kolonisti odlaze uzvodno rijekom James te nakon stotinjak kilometara osnivaju koloniju Jamestown pored močvarnog područja na sjevernoj obali. Kolonija i rijeka nazvane su po novom engleskom kralju.¹²

Početni mjeseci pokazali su se iznimno teškima za koloniste, što je vidljivo iz toga da je od početnih 104 kolonista tek njih 38 ostalo živo nakon kronične gladi i brojnih bolesti koje su ih snašle po dolasku u Virginiju. Takav trend održao se i u iduće dvije godine unatoč tomu što je Virginia Company redovno slala nove valove kolonizatora u zajednicu, no pothranjenost, loši higijenski uvjeti i brutalne zime odnosile su prevelik broj života. U najkritičnijem periodu od 200 kolonista ostalo je tek 60. Štoviše, između 1607. i 1622. godine Virginia Company je u Jamestown poslala oko 10 000 ljudi, od kojih je 1622. godine živo ostalo tek 20 %.¹³

Umjesto uzgajanja kultura i uspostavljanja trajnije naseobine prvi kolonisti preferirali su tražiti vrijedne metale poput španjolskih konkvistadora, no umjesto istih nalazili su tinjac,

¹² Isto. str. 126.

¹³ Isto. str. 126.

za kojeg se po dolasku u Englesku ustanovilo da je u potpunosti bezvrijedan. Prvotne vizije o bogatoj zemlji pokazale su se netočnima.¹⁴

Do 1616. godine Virginia kompanija transportirala je iz Engleske oko 17 000 ljudi u regiju poznatu pod imenom Chesapeake zaljev, pritom uloživši preko 50 000 funti, što je za taj period smatrano ogromnom količinom novca. Međutim, taj financijski i ljudski kapital u početnim godinama kolonizacije nikako nije bio isplativ. To, dakako, ne znači kako doseljenici nisu pokušavali započeti obrtničku kulturu kroz isporučivanje stakla, katrana, smole, potaše, sasafra i željeza. No, po dolasku tih dobara u London njihova vrijednost je naglo opala, time ne opravdavajući velike troškova transporta ljudi i osnovnih dobara.¹⁵ Virginia Company došla je na rub bankrota zbog navedenih troškova.

Što se tiče tipova kolonija osnivanih u britanskoj Americi tijekom kolonijalnog perioda, razlikujemo provincijalne (kraljevske), posjedničke i čarterske¹⁶ kolonije. Provincijalne, odnosno kraljevske kolonije nalaze se pod direktnom kontrolom suverena koji u njima upravlja preko posrednika, odnosno guvernera. Posjedničke kolonije nalazile su se o posjedu pojedinca ili obitelji, dok se čarterske kolonije nalaze pod vlašću kompanija koje se bave izvozom određenih dobara.¹⁷

Kontekstualno gledano, za ovaj diplomski rad najbitnije je sagledati prostor originalnih 13 kolonija na sjevernoameričkom teritoriju, koje su osnovane na prostoru Nove Engleske i zaljeva Chesapeake, budući da upravo one čine okosnicu države u nastajanju. To su Virginia (1607.), Plymouth (1620.), New York (1626.), Massachusetts Bay (1630.), Maryland (1633.), Rhode Island (1636.), Connecticut (1636.), New Hampshire (1638.), Delaware (1638.), North Carolina (1653.), South Carolina (1663.), New Jersey (1664.), Pennsylvania (1682.) i Georgia (1732.).¹⁸

¹⁴ Isto. str. 128.

¹⁵ Isto. str. 129.

¹⁶ Isprava koju izdaje britanski monarh. Čarterom se kompaniji daje pravna neovisnost organiziranja aktivnosti i stvaranja vlastitog ustava, kao i odgovornosti za upravljanje poslovima.

¹⁷ Expansion of the Colonies: 1650-1750: English Administration of the Colonies. URL: <https://courses.lumenlearning.com/boundless-ushistory/chapter/english-administration-of-the-colonies/> (9-19-2020)

¹⁸ The 13 Colonies. URL: <https://www.landofthebrave.info/13-colonies.htm> (9-19-2020)

4.3. KOLONIZIRANJE NOVE ENGLLESKE

Socijalni i ekonomski pritisci 17. stoljeća u Engleskoj koji su doveli do stvaranja kolonija u zaljevu Chesapeake smatraju se i glavnim uzročnikom stvaranja sjevernije regije koja nosi naziv Nova Engleska.¹⁹ Međutim, dvije regije bitno su se razlikovale u dva segmenta. Doseljednici u zaljev Chesapeake uglavnom su bili siromašniji slojevi engleskog stanovništva, kućni robovi i pripadnici Engleske crkve. Doseljednici u Novu Englesku pripadali su onome što bismo danas nazivali srednjim slojem koji je bio sposoban sam platiti put preko Atlantika, a uz to su se smatrali vjerskim radikalima koji su se borili za čistoću protestantske vjere, puritancima.²⁰

Regija koju naseljavaju bila je poprilično hladnija, slabije naseljena divljim životinjama i s manjom mogućnošću kvalitetne obrade zemlje. Umjesto plodne zemlje i guste hrastove divljine krajolik Nove Engleske bio je pun brdovite zemlje popunjene gustim šumama i kamenitim terenom koji je bitno smanjivao opseg poljoprivrede, a s time i vegetacijsko razdoblje biljaka koje su kolonistima u zaljevu Chesapeake uspijevale. No, za razliku od kolonista zaljeva Chesapeake koji nisu bili vični ručnom radu i dugoročnom posvećivanju zemlji, puritanske vrijednosti mukotrpnog rada i vjerskog života značile su uspjeh u iznimno teškoj klimi.²¹

4.4. ENGLLESKI PURITANCI

U periodu ranomoderne Engleske crkva i država bile su ujedinjene, te je zakon zahtijevao financijsku potporu Engleske crkve putem oporezivanja i regularnih dolazaka na crkvena slavlja. Ukratko, crkveni i svjetovni sustav bio je međusobno isprepleten u tolikoj mjeri da svjetovne odluke nisu mogle biti donošene bez sudjelovanja predstavnika svećenstva u Tajnom kraljevskom vijeću. Situacija se donekle mijenja dolaskom Henrika VIII. i famoznog odcjepljenja od Katoličke crkve kojim engleski monarh *de facto* postaje vrhovni crkveni vođa koji imenuje svećenstvo, biskupe i nadbiskupe u Engleskoj i Walesu.²²

¹⁹ Landsman, Ned. Nav. dj., str. 152.

²⁰ Isto.

²¹ Isto. str. 153.

²² Isto. str. 154.

U suštini, spajanje crkvene i svjetovne vlasti radi održavanja hijerarhije dalo je politički značaj svakom religijskom problemu koji bi iznikao u državi. Takvo stanje dovelo je do pojave političko-religijskih disidenata koji svoju kivanost prvenstveno političke prirode sada imaju priliku izražavati crkvenim rječnikom. Ti disidenti, poznatiji kao puritanci, u svoj „program“ korjenite reforme uključuju i crkvenu i svjetovnu reformu.²³

Sama riječ *puritanac* nastala je kao pogrdan epitet namijenjen široj masi ljudi koja dijeli jednako religijsko-političko viđenje po kojemu je proces reformacije u Engleskoj ostao nedovršen, i to zbog činjenice kako engleski vladari unatoč protestantskoj vjeri i dalje zagovaraju religijsku toleranciju i kompromis prvenstveno prema katolicima. Uz blage reformiste, puno snažnija i relativno opasnija skupina bilo je radikalno separatističko krilo koje je zahtijevalo potpuno odcjepljenje od engleske države i uspostavljanje vlastitih kongregacija. Protestantски ideal vjere očitovao se u osobnom traženju vjere kroz čitanje Biblije, zajedničku molitvu i slušanje fanatičnih propovjednika koji odbacuju konvencionalno misno slavlje i tisućljetnu papinsko-biskupsku hegemoniju.²⁴

Puritanci su potjecali iz svih slojeva engleskog društva, no u najveći broj činila je srednja klasa manjih posjednika farmi, trgovina i obrta. Razlog takve raspodjele leži u tomu što je puritanizam potvrđivao vrijednosti štednje, marljivosti i isplativosti koje su bile dio srži srednje engleske klase, smatrajući svoj rad poslanim od Boga i namijenjen slavljenju istoga.²⁵

Puritanska vizija društva učinila se poželjnom velikom broju pobožnih zemljoposjednika ogorčenih ekonomskom krizom, kriminalom i siromaštvom potkraj 16. stoljeća i početkom 17. stoljeća. Iako je početkom 17. stoljeća Engleska bila popularno utočište puritanske ideologije, većina engleskog stanovništva je i dalje preferirala tradicionalni anglikanizam koji je bio daleko blaži oblik protestantizma.²⁶ Puritanska strogoća uzbunila je i monarhe 17. stoljeća kojima je glavni cilj bio stvaranje unificirane i neradikalne monarhije nepokolebljive odanosti. No, vjerojatno najveći razlog kraljevskog neodobravanja puritanskog pokreta leži u tomu što se puritanski ideal duhovne istovjetnosti među ljudima nije poklapao s tradicionalnom superiornošću koju su si pripisivali engleski monarsi.²⁷

²³ Isto. str. 154.

²⁴ Isto. str. 154

²⁵ Isto. str. 155.

²⁶ Isto. str. 156.

²⁷ Isto. str. 157.

Charles je 1625. godine oženio katoličku plemkinju i nadao se pomirenju engleskih katolika i protestanata, posebice puritanaca kroz vraćanje određenih crkvenih slavlja. Crkveni sudovi počeli su sa sve učestalijim progonima puritanskih vjernika, što je svoj vrhunac doživjelo nakon raspuštanja Parlamenta i Charlesove odluke o samostalnom vladanju. Iza tih događaja stoji odluka o puritanskom napuštanju domovine u masivnim brojevima.

4.4.1. Velika puritanska migracija

Prvi puritanski emigranti, točnije njih stotinu i dvoje, prešlo je Atlantik 1620. godine na brodu *Mayflower*. U tom kontekstu treba spomenuti i dokument *Mayflower Compact*, odnosno niz propisa kojima će život u novoj koloniji biti reguliran. Vjerojatno je djelo Williama Brewstera, a svrha dokumenta je sprječavanje anarhije i utemeljenje zakonskog sustava u Novom svijetu.²⁸ Isti ti emigranti osnovali su grad Plymouth na južnoj obali zaljeva Massachusetts. Do 1630. godine u Plymouthu je obitavalo gotovo 1500 stanovnika.²⁹

Migracija puno veće skupine puritanaca uslijedila je 1630. godine, zbog čega se ista i naziva „The Great Migration“ (Velika puritanska migracija) pod vodstvom uglednog odvjetnika koji je osigurao kraljevski čarter Massachusetts Bay kompaniji, Johnom Winthropom. Massachusetts Bay kompanija preselila je sav svoj kapital, čarter i knjigovodstvo u Novu Englesku, transformirajući se time u pravu samodostatnu kolonijalnu vlast koja je upravljala regijom. Nadalje, još radikalniji bio je i oblik vlasti koju je Massachusetts Bay kompanija uspostavila u regiji – republika. Prema tome, vlastodršce (guvernera, zamjenika guvernera i Vrhovni sud) birali su puritanski muškarci. Međutim, ili igrom slučaja ili inteligentnom manipulacijom na vrhu kolonije ostaje John Winthrop sve do svoje smrti 1649. godine. Winthropovi puritanci uspostavili su koloniju Massachusetts Bay na obali sjeverno od Plymoutha, počevši s prvom naseobinom nazvanom Boston.

Kolonisti su se tijekom 1630-ih i 1640-ih godina širili iz obalnih gradova prema unutrašnjosti. Sama ekspanzija bila je poprilično rizična s obzirom na veliku koncentraciju indijanskih naselja, te su kolonijalni guverneri najčešće tražili dijelove zemlje izoliranije od ljudskog kontakta, što je za sobom povlačilo manju mogućnost kvalitetnog nastanjivanja i

²⁸ Mayflower Compact. 9. 10. 2009. URL: <https://www.history.com/topics/colonial-america/mayflower-compact> (10-4-2020)

²⁹ Landsman, Ned. Nav. dj. str. 158.

obrade zemlje. Unatoč takvoj početnoj praksi kolonisti nisu dugo odolijevali primamljivoj ideji širenja i potrage za što većim i plodnijim površinama. U prilog tomu išle su i česte unutarnje prepirke oko lokalne vlasti i prirode protestantizma, što nije bila nikakva novost čak i u predmigracijskom razdoblju.³⁰

4.4.2. Povezanost religije i profita

Puritanska vjerska stega zasnovana na slavljenju Boga putem rada zasigurno je odigrala veliku ulogu pri promidžbi velike migracije prema Sjevernoj Americi, posebice za one pojedince koji su se slijepo držali ideje o međusobnoj zavisnosti vjere i rada. Budući da je cijela bit puritanske vjerske prakse usredotočena na življenje moralno ispravnog života kao pripreme za život poslije smrti, nije začuđujuća misao kako traganje za materijalnim ispunjenjem ide ruku pod ruku s duhovnim.

Međutim, treba napomenuti kako puritansko stanovništvo nipošto nije bilo ujedinjeno u želji za napuštanjem domovine zbog i dalje velike opasnosti, visoke cijene transporta i nesigurnosti opstanka. Razlog tomu bile su teškoće koje su iskusile naseobine zaljeva Chesapeake i Kariba, zbog čega budući kolonisti nisu mogli biti sigurni kako ih neće dočekati ista sudbina. Uz to, posebice zastrašujući koncept za puritance bilo je tromjesečno putovanje u skućenom brodu u iznimno lošim higijenskim uvjetima i opasnim vodama Atlantika. Unatoč tomu, od 198 zabilježenih putovanja prema Novom Svijetu samo jedno je završilo brodolomom, dok je sama stopa mortaliteta iznosila tek 5 %, značajno manje nego što je iznosila stopa mortaliteta vezana za transport kućnih robova ili afričkih robova.³¹

Nova Engleska na svoje obale privukla je razne vrste emigranata; po prvi put na sjevernoamerički kontinent pristizali su vještiji i imućniji ljudi koji do tada nisu bili vični kontinentalnim, kamoli prekooceanskim putovanjima. Većina imigranata su za razliku od siromašnih i odbačenih pojedinaca zaljeva Chesapeake bili obiteljske zajednice koje su mogle osigurati stabilan i konstantan rast novostvorene zajednice.³²

Tijekom 17. stoljeća u Novu Englesku je transportom pristiglo tek 21 000 ljudi, što čini tek djelić od ukupno 120 000 pristiglih u zaljev Chesapeake i od 190 000 u Karibima. Unatoč tomu, do kraja 17. stoljeća upravo je populacija Nove Engleske bila ta koja je dominirala engleskim

³⁰ Isto. str. 159.

³¹ Isto. str. 161.

³² Isto. str. 162.

stanovništvom 90 000 ljudi. Iako nije bila ekonomski najisplativija, Nova Engleska se ubrzo pokazala najzdravijom, najnaseljenijom i izjednačenom kolonijom gledano kroz razdiobu posjeda i potencijal za napredak.³³

5. EKONOMSKI RAZVOJ KOLONIJA ZALJEVA CHESAPEAKE

5.1. ULOGA DUHANA U EKONOMIJI ZALJEVA CHESAPEAKE

Unatoč početnom entuzijazmu i velikim očekivanjima usmjerenim prema brzom uspjehu i spektakularnom profitu, prva desetljeća Virginije kao kolonije pokazala su se nezadovoljavajućim i zabrinjavajućim, ponajviše zbog ogromnih stopa smrtnosti, neprijateljskog odnosa s domaćim stanovništvom i neadekvatnog načina obrade zemlje.³⁴

Tek nakon otkrića mogućnosti stabilne kultivacije i izvoza duhana ulaganje u Virginiju postaje isplativo. Međutim, kolonijalni problemi nisu nestali s prvom godinom uzgoja duhana, štoviše, problemi izvoza dodatno su se pojačali. No, unatoč tomu, duhan se ubrzo pokazao kao idealan proizvod s merkantilističke perspektive, dozvoljavajući Englezima ubiranje direktnog profita iz kolonije umjesto međunarodne trgovine, posljedično stvarajući industriju duhana u matičnoj državi podložnu ponovnom izvozu. Osim toga, proizvodnja duhana privlačila je kapital i radnu snagu preko Atlantika, predstavljajući unosan i stabilan izvor zarade i zaposlenosti, te je isto tako omogućavala kolonistima kupovinu dobara direktno s engleskog tržišta.

Virdžinijski duhanski porast započinje 1617. godine i na vrhuncu je sve do 1623. godine, a veže se za inicijalni pad cijena duhana. U tom periodu iz Engleske godišnje odlazi u prosjeku 14 brodova, prevozeći oko 5000 novih plantažera, dok za to vrijeme engleski ulagači u rastuću industriju ulažu najmanje 100 000 funti. Također, unatoč stopama mortaliteta od gotovo 50 %, zbog duhanske pomame populacija kolonije gotovo se utrostručila, osiguravši definitivnu englesku prisutnost u zaljevu Chesapeake.³⁵

³³ Isto. str. 163.

³⁴ McCusker, John J., Menard, Russell R. *The Economy of British America 1607-1789*. University of North Carolina Press. Chapel Hill. 1991. str. 117.-118.

³⁵ Isto. str. 118.

Virdžinijske vlasti vješto su zapazile kako ekonomija zaljeva Chesapeake gotovo u potpunosti ovisi o promjenjivosti cijene duhana u Engleskoj. Ta pretpostavka odnosi se na sve kolonije naknadno osnovane na prostoru zaljeva Chesapeake te se mogu primijeniti na gotovo dva stoljeća postojanja kolonija pod engleskom vlasti. Međutim, dominacija duhana ne umanjuje raznolikost unutar regije niti postepeno uzdizanje određenih industrija i proizvoda koji su također doprinosili izvozu i osiguravanju stabilnosti regije koja je u većini vremena ipak ovisila o jednom proizvodu.³⁶

Iako postoji relativno malo izravnih dokaza o cjelokupnom opsegu uroda duhana u Chesapeake zaljevu, britanski arhivski izvori mogu poslužiti kao neizravan izvor praćenja ukupne produkcije. Proizvodnja zaljeva Chesapeake pokazuje dva velika perioda rasta tijekom kolonijalne ere, jedan počevši s 1616. godinom kada započinje kultivacija u trgovačke svrhe, te jedan od 1715. godine sve do Američke revolucije. Usred ta dva perioda rapidne ekspanzije nalazi se tridesetak godina stagnacije u kojemu je ukupno proizvedeno svega 12 milijuna kilograma duhana.³⁷

Visina cijena duhana ne može biti sa sigurnošću ustanovljena zbog značajnih lokalnih razlika i teškoća pri pretvaranju nestabilne kolonijalne valute u funte, no unatoč tomu opći trendovi kretanja cijena mogu se odrediti. Cijene na farmama ubrzano su opadale u periodu od 1620. godine do 1680. godine, nakon čega rastu sve do 1720. godine. U idućih 20 godina cijene duhana na farmama nisu pokazivale dugoročni porast, no isto tako započinju s malim, ali stabilnim rastom koji se nastavio sve do Revolucije. Cijene u velikim trgovačkim mjestima u Europi imale su tendenciju održavanja istih iznosa kao i na sjevernoameričkim imanjima, osim u slučajevima izbijanja rata ili promjene u poreznoj politici. Zajedno s padom distribucijskih troškova cijene duhana u Sjevernoj Americi i Europi postajale bi izjednačene. Takav trend nastavljao se kroz 18. stoljeće u kojemu padaju europske cijene, uzrokujući posljedično porast vrijednosti američkog duhana.³⁸

Neposredno prije 1680. godine industrija duhana u zaljevu Chesapeake započinje s ekspanzijom usred padajućih cijena duhana u ostatku svijeta. Razlog za to nalazi se u pretjeranoj proizvodnji, odnosno u proizvodnji duhana koja je nadilazila stvarne potrebe tržišta. Pretjerana proizvodnja smanjivala je cijenu u nekim slučajevima, posebice tijekom onih godina koje su direktno pratile godine najvećeg cjenovnog i profitabilnog rasta. No, potencijalno

³⁶ Isto. str. 119.

³⁷ Isto. str. 120.

³⁸ Isto. str. 121.-122.

važniji indikator tog trenda je činjenica kako je dobit od proizvodnje polagano smanjivala troškove proizvodnje i „reklamiranja“ proizvoda, dozvoljavajući plantažerima veću slobodu pri zaradi unatoč smanjenim cijenama. Manji rizik, jeftinije kamate, padajuće cijene, veći urod, bolji marketing i slabija carinska regulacija značila je isto tako pad cijena u Europi, kreirajući time šire tržište za američki proizvod. Važnost toga je u tomu da nije došlo do smanjenja cijene, duhan zaljeva Chesapeake bi puno duže ostao luksuzni proizvod s višestruko ograničenim tržištem u usporedbi s nekvalitetnijim, ali jeftinijim europskim duhanom.³⁹

5.2. EKONOMSKA KRIZA DUHANSKE INDUSTRIJE KRAJEM 17. STOLJEĆA

Tijekom 17. stoljeća cijena Chesapeake duhana opadala je, dok je proizvodnja rasla zbog smanjenog opsega kolonijalne ekspanzije, dok je prinos ostajao gotovo isti tijekom tridesetogodišnjeg perioda od 1680. do 1710. Razlozi tomu nalaze se prvenstveno u industrijskim problemima industrije podređene Britaniji kroz represivne carinske regulative koje su nalagale da duhan prvo bude uvezen u matičnu državu, te u potpunom isključenju nizozemskog tržišta. Takav merkantilistički stav prema duhanskoj industriji, unatoč očitoj represivnosti, bio je dvojak. S jedne strane merkantilistička politika uistinu je gušila domaću proizvodnju i trgovinu, no s druge strane ona je bila isto tako gušena promjenjivim troškovima proizvodnje i distribucije.⁴⁰

To se očituje kroz nemogućnost plantažera pri pronalaženju efikasnijih metoda kojima bi smanjili troškove proizvodnje i time prilagodili proizvod tržištu. Najveći porast proizvodnje dogodio se u ranom 17. stoljeću, a polagani pad u onom trenutku kada način proizvodnje postaje dovoljno sofisticiran da zahtijeva veće količine zemljišta i radne snage. Ovoga puta to ne uzrokuje niže cijene na tržištu, štoviše, uzrokuje trend usmjeravanja viškova u pokrivanje i dalje visokih troškova proizvodnje. Stoga svaka iduća ekspanzija ovisi isključivo o porastu potražnje, što je kontekstualno s periodom generalne stagnacije transatlantske trgovine bilo vrlo teško za postići zbog Tridesetogodišnjeg rata u Europi i ostalih manjih sukoba koji su bitno utjecali na europsko tržište. Američki proizvod je jednostavno postao preskup u onim tržištima koja su unatoč ratnom stanju ostala otvorena za uvoz, garantirajući time značajnu prednost europskog proizvoda. Tek s povratkom mirnodopskog stanja potražnja za američkim duhanom ponovno

³⁹ Isto. str. 122.

⁴⁰ Isto. str. 122.

se povećala, no problem ovoga puta nastao je u tridesetogodišnjoj ekonomskoj stagnaciji američkog kontinenta.⁴¹

5.3. STABILIZACIJA USRED SNAŽNIJEG PRISUSTVA POSREDNIČKE TRGOVINE

Ponovno uzdizanje američke duhanske industrije 1715. godine razlikuje se od ekspanzije 16. stoljeća u nekoliko čimbenika. Unatoč kratkotrajnim i oštrim promjenama u cijeni, sama stopa rasta bila je daleko stabilnija u usporedbi s postepenim padom koji je obilježio uspjeh industrije krajem prethodnoga stoljeća. Isto tako, sam rast je ovoga puta bio puno sporiji, tek 2 % godišnje, smanjujući rizik naglog pada.

Englesko domaće tržište koje do tada predstavlja glavnu lokaciju izvoza američkog duhana prolazi kroz period konstantnog pada krajem 17. stoljeća. Do kraja zadnjeg desetljeća britanske kolonijalne ere čak 90 % uvezenog duhana našlo je svoje krajnje europsko tržište preko britanskih posrednika. 18. stoljeće dodatno je promijenilo ekonomsku sliku i američkog i britanskog tržišta, budući da sjevernoameričko tržište tada prolazi kroz doba dubokog restrukturiranja u organizacijskom modelu, vidljivo u primopredajnim odnosima između lokalnih trgovaca i većih obrtnih centara koji započinju s masovnom kupovinom proizvoda namijenjenog ponovnom izvozu. Uz to, došlo je do korjenite promjene i u proizvodnom modelu. Naime, još krajem 17. stoljeća duhan je najviše uzgajan na privatnim farmama koje osobno obrađuju vlasnici uz potencijalnu pomoć kućnih sluga. U 18. stoljeću u kolonijama dominantnim postaju sustavi velikih plantaža i najamničkih (*tenant*)⁴² posjeda na kojima, između ostalog, počinje i u masovnim brojevima raditi robovsko stanovništvo.⁴³

Ekonomija zaljeva Chesapeake ipak pokazuje određen kontinuitet u pogledu začuđujućeg cikličnog obrasca naglog rasta i pada. Takav obrazac rezultat je u najvećem broju slučajeva prvenstveno samostalno reguliranih cijena i produkcijskih ciklusa, odnosno reakcionarnosti na svaku kratkotrajnu promjenu potražnje za njihovim visokokvalitetnim duhanom.⁴⁴

⁴¹ Isto. str. 123.

⁴² Hrv. najamnik, odnosno osoba/radnik koja plaća rentu za život i korištenje posjedom u vlasništvu druge osobe.

⁴³ Isto. str. 124.

⁴⁴ Isto. str. 124.

5.4. RAZLOZI RASTA I PADA DUHANSKE INDUSTRIJE

Odnos porasta i krahova u američkoj duhanskoj industriji podložan je intenzivnom proučavanju u kojima se istraživanja usredotočuju na dokazivanje kako je američka industrija najviše profitirala od izvoza duhana, stopa imigracije, kontinuiranog naseljavanja novih teritorija, lokalne politike, te eksperimentiranja s novim izvoznim proizvodima i organiziranjem većih manufakturnih jedinica.⁴⁵

Kreativnim odgovaranjem na periodične padove plantažeri zaljeva Chesapeake uspijevali su izbjeći najzlokobnije posljedice ovisnosti o jednom proizvodu na nesigurnom svjetskom tržištu. Ukoliko bi dolazilo do pada cijena, profita i potrebe uvoza skupih proizvoda iz matične države kolonijalni predstavnici pokušavali bi kontrolirati cijenu, kvalitetu i kvantitetu izvoznog duhana zajedno s aktivnom promocijom kolonijalnog gradskog života kroz poticanje alternativnih proizvoda i podupiranje lokalne industrije. Međutim, unatoč uspostavljanju relativno uspješnog sustava kontrole kvalitete napori predstavnika uglavnom su završavali neuspješno i propadali su odmah po oporavku cijene najunosnijeg proizvoda. Ukratko, takav trend može se relativno jednostavno objasniti ukoliko shvatimo kako su kolonijalni proizvođači u takvim situacijama imali legitiman potencijal za diversifikaciju izvoza, ali ne i volju budući da je većina kolonista bila zadovoljna jednim izvoznim proizvodom koji se pokazao nužnim na svjetskom tržištu.⁴⁶

Što se tiče političkog utjecaja na ekonomiju zaljeva Chesapeake, on je relativno minimalan zbog privatnih utjecaja na gospodarstvo koji su uostalom i doveli do pojačane proizvodnje i naglog porasta u proizvodnji sredinom 17. stoljeća. Također, više teretne carine sredinom 17. st. dovele su do preciznijeg pakiranja proizvoda, što zauzvrat dovodi do stalnih viškova dobivenih iz smanjivanja troškova prijevoza. Također, problem plaćanja proizvoda uvezenih iz matične države dovodi do pozitivnih poticaja uperenih u stimuliranje domaće proizvodnje, posebice ako uzmemo u obzir tendenciju domaćih proizvođača za stvaranjem nužnih proizvoda poput obuće i odjeće koje bi u suprotnom morali uvoziti po visokim cijenama. Depresija je u neku ruku postala i pozitivan trend zbog rastuće potrebe za eksperimentiranjem na tržištu, budući da je postajalo jasno kako zaljevska ekonomija neće moći rasti ukoliko ostane ovisna o jednom proizvodu, neovisno o tome koliko on važan i popularan bio. Stoga, nove

⁴⁵ Isto. str. 125.

⁴⁶ Isto. str. 126.

prakse poput samodostatnosti i početak širenja trgovine na domaćem teritoriju ne trebaju biti zanemarene.⁴⁷

5.5. DIVERZIFIKACIJA PROIZVODNJE

Što se tiče samih razlika u proizvodnji, one se počinju osjećati krajem 17. stoljeća kada plantažeri u jugoistočnoj Virginiji i Sjevernoj Karolini počinju proizvoditi žitarice, meso i proizvode drvene industrije. Stopa diferencijacije ubrzala se u prvoj polovici 18. stoljeća nakon što je porast cijena žitarica nagnao proizvođače u sjevernom Marylandu na prelazak s duhana na žitarice. Do šezdesetih godina 18. stoljeća proizvodna regija oblikom je podsjećala na konjsku potkovu u kojoj je proizvodnja duhana koncentrirana u sredinu regije, dok u perifernim dijelovima uspijevaju prehrambene namirnice, drvo, konoplja i lan.⁴⁸

Doseg diversifikacije neposredno prije izbijanja Revolucije vidljiv je u godišnjim iznosima dobivenim izvozom u kontinentalne kolonije ili transatlantskom trgovinom, pri čemu sam iznos doseže oko 88 000 funti godišnje. Taj iznos uključuje samo najprofitabilnija dobra, a zanemarije manja dobra poput žitarica i mahunarki koja su ipak davala solidan doprinos cjelokupnoj ekonomiji Chesapeake zaljeva. Unatoč tomu, podaci ipak predstavljaju koristan izvor informacija o vanjskoj trgovini regije na kraju kolonijalne ere. Duhan je i dalje ostao dominantan proizvod s Britanijom kao glavnim uvoznikom, no unatoč tomu događa se značajan pad počevši s 18. stoljećem budući da kolonije počinju izvoziti i druge proizvode u nove destinacije poput južne Europe ili Kariba. Štoviše, tijekom druge polovice 18. stoljeća trgovina drugim dobrima iznosi 40 % ukupne trgovine, za razliku od samo 5 % tek nekoliko desetaka godina ranije.⁴⁹

⁴⁷ Isto. str. 127.

⁴⁸ Isto. str. 129.

⁴⁹ Isto. str. 131.

5.6. ULOGA DRUŠTVA U RAZVOJU EKONOMIJE

Početakom 18. stoljeća društvena situacija Chesapeake zaljeva počinje se mijenjati usred porasta u gustoći stanovništva, diversifikaciji izvoza dobara i većoj fokusiranosti na domaću trgovinu. Najveće promjene zbile su se na periferiji kolonije, gdje su prehrambeni proizvodi i drvna industrija stvorile ozbiljnije i naprednije načine poslovanja, transporta i skladištenja u odnosu na duhansku industriju. Posljedica toga bilo je bolje kontroliranje domaće proizvodnje. Uz to, veliki značaj tom trendu doprinijela je i činjenica da fokusiranost na proizvodnju spomenutih dobara dovodi do bolje raspodjele prihoda i povećanja potražnje za tim proizvodima, što zauzvrat dovodi do većeg broja poduzetnika usmjerenih prema tim industrijama. Rezultat tih ekonomsko-društvenih promjena očituje se u rastu gradskih sredina poput Norfolka i Baltimorea te pojave manjih gradskih naselja. Iako je duhan i dalje dominirao kolonijalnom trgovinom, prehrambena i drvna industrija pokazale su se kao bitni čimbenici urbanizacije i ekonomskog razvoja kolonije.⁵⁰

Značajan pad muške populacije doveo je i do smanjenja zaposlenih muškaraca u izvoznom sektoru, dok je veći postotak dječje populacije značio i veću posvećenost njihovim potrebama, smanjujući time prihod. S druge strane, rastuća dječja i ženska populacija poticala je želju za radom i pametnim ulaganjima, kao i specijalizacijama dijela stanovništva za određene grane ekonomije ili obrta. No, možda i najveća društvena promjena koja je dovodila do ekonomskih razlika bila je sve češća praksa robovlasništva, čija populacija je rasla sa 7 % krajem 17. stoljeća na 20 % početkom 18. stoljeća.⁵¹

Zajedno s većim opsegom robovlasništva ide i činjenica kako je zemlja Chesapeake zaljeva bila izrazito jeftina za posjedovanje i održavanje, povlačeći za sobom problem velike isplate za slobodno radništvo, zbog čega je posjedovanje neplaćene robovske radne snage bilo isplativo. Prije dolaska većeg broja robova takvu radnu snagu sačinjavali su kućne sluge, koji su za svoje usluge bili slabo plaćeni. No, rastom stanovništva u koloniji i češćim migracijama posjedovanje zemlje i kućnih robova pokazalo se preskupim, zbog čega i dolazi do porasta trgovine robljem i robovlasništva.

Utjecaj robovlasništva na ekonomiju Chesapeake zaljeva zasigurno je bio velik. Prvenstveno, robovlasništvo je dovelo do značajnog povećanja u opsegu gospodarskih

⁵⁰ Isto. str. 133.

⁵¹ Isto. str. 134.

operacija, unatoč tomu što su plantaže zaljeva i dalje ostale relativno male u usporedbi sa plantažama riže i šećera u Karibima. Nadalje, robovsko stanovništvo držano je u uvjetima koji su garantirali tek opstanak, te je njihova jeftina cijena i količina osiguravala bjelačkim vlasnicima konstantan prihod unatoč spomenutom smanjenju bjelačke populacije.⁵²

Ekonomska ekspanzija koja se mijenjala ovisno o populaciji, robovlasništvu i prilikama za obične koloniste dovela je do stvaranja zasebnog društvenog sloja, gospode Chesapeake zaljeva. To je značilo da od ranog 18. stoljeća regijom dominiraju plantažerske gospodske obitelji Marylanda i Virginije povezane zajedničkim interesima, rodovskim odnosima i bogatstvom zasnovanom na robovima, zemlji i trgovini. Te plantažerske obitelji dominiraju lokalnom politikom i postaju svjesnije svoje kolonijalne uloge u odnosu na matičnu državu. Kao i prethodno spomenuti faktori, gospoda Chesapeake zaljeva igra ulogu u regionalnoj ekonomiji kroz posjedovanje kapitala potrebnog za širenje ekonomskog utjecaja i nabavku resursa, kao i kroz poduzetničke vještine potrebne za diverzificiranje ekonomije.⁵³

Uloga trgovaca u regionalnoj ekonomiji očitovala se kroz trgovanje s plantažama i davanje kapitala provincijalnim trgovcima. Do kraja kolonijalnog perioda takve aktivnosti imale su popriličan utjecaj na ekonomsku strukturu zaljeva, posebice ako uzmemo u obzir kako su trgovačkim poslovima i dalje dominirali trgovci iz metropole unatoč prisutnosti regionalnih trgovaca. No, prema Jacobu Priceu upravo je postanak stabilnog sloja regionalnih trgovaca najveći uzrok ekonomske ekspanzije Chesapeake zaljeva, posebice iz razloga što sredinom 18. stoljeća regionalni trgovci prestaju vršiti ulogu kraljevskih agenata zaduženih za carinsku kontrolu. Umjesto toga, regionalni trgovci potaknuti povećanom potražnjom za žitaricama i porastom cijena duhana započinju s vlastitim trgovačkim pothvatima s ciljem bogaćenja kroz transatlantsku trgovinu.⁵⁴

⁵² Isto. str. 137.

⁵³ Isto. str. 139.

⁵⁴ Isto.

6. EKONOMSKI RAZVOJ NOVE ENGLLESKE

O ekonomskim prilikama regije zna se začuđujuće malo unatoč mnogobrojnim jedinicama literature i ekstenzivnom istraživanju ekonomskih tema. Problem sveobuhvatnog istraživanja nalazi se u samoj ekonomiji koja je za kolonijalne standarde iznimno raznolika od samih početaka, ali i slabije specijalizirana od ekonomije zaljeva Chesapeake. Osim toga, ekonomski čimbenici Nove Engleske često su zanemarivani u korist dublje društvene tematike vezane za vjerske i društvene događaje, kao i pronalazak američkog nacionalnog identiteta koji korijene vuče s tog prostora. Ekonomska povijest Nove Engleske sagledavana je iz perspektive socijalne i demografske povijesti kao bitnih faktora pri analizi privrede. Stoga, takvo relativno zanemarivanje uistinu je nesretan slučaj, budući da Nova Engleska predstavlja jednu od centralnih stavki britanskog prekoceanskog imperija.⁵⁵

Kolonisti Nove Engleske ranije su i s većom odlučnošću započeli s testiranjem krajnjih granica kolonijalne ekonomije kroz razvoj raznih strategija kojima bi nadomjestili problem nedostajanja centralnog izvoznog proizvoda i nužde za uvozom brojnih potrepština iz matične države po višoj cijeni. Prva od tih strategije uključuje proizvodnju materijala i proizvoda koje bi u suprotnom bili prisiljeni uvoziti. Drugo, kolonisti su vrlo brzo uočili da u slučaju smanjene potražnje u matičnoj državi za određene proizvode potražnja za tim dobrima nije bila visoka u drugim zemljama. Stoga su trgovci Nove Engleske uporno pokušavali izvoziti određene proizvode preko posrednika koji su plaćali ili u dobrima ili u britanskoj valuti. Naposljetku, primijetili su kako izvozna profesija sama po sebi može biti značajan izvor zarade, zbog čega trgovci rado prihvaćali profit, ali i rizik posredničke trgovine. Te tri navedene strategije omogućile su stvaranje samoodržavajuće poljoprivrede, rastućeg domaćeg tržišta i ekonomije koja je ipak bila nešto manje uspješna u odnosu na južnjačku.⁵⁶

Stanovnici Nove Engleske stvorili su dobro povezanu komercijalnu ekonomiju oformljenu oko posredničke trgovine zbog čega kolonija po ničemu nije bila slična ekonomiji matične države. Naravno, trgovcima u Velikoj Britaniji takva situacija predstavlja određen problem neovisno koliko dobrom se kolonijalna trgovina čini. Dodatne prepreke predstavljale su kolonijalne odluke o ignoriranju odredbi Parlamenta ukoliko nisu bile priznate od strane

⁵⁵ Isto. str. 91.-92.

⁵⁶ Isto. str. 92.

kolonijalnih predstavnika, no koliko god pokušavali ustanoviti neovisnost u trgovinskom smislu kolonijama to nije uspijevalo.

Trgovci Nove Engleske brzo su uvidjeli kako je trgovanje na imperijalnom teritoriju slaba kompenzacija uz sve nametnute restrikcije. Granice postavljene u ranom ekspanzionističkom periodu davale su dovoljno prostora za ekonomski napredak, no u ovom slučaju poticaj je dolazio kroz ekspanziju domaće proizvodnje, izvoza i legalne posredničke trgovine koja počinje remetiti stagnantnu britansku trgovinu.⁵⁷

Planovi uspostavljanja ekonomije kolonija Nove Engleske bili su organizirani oko potencijalnih temeljnih proizvoda. Među tim potencijalnim dobrima najzastupljeniji bili su riba, krzno i drvni proizvodi, koji su se prve godine nakon naseljavanja zaljeva Massachusetts 1630. pokazale iznimno uspješnima. Međutim, već u idućem periodu dolazi do oštrog pada u kolonijalnoj ekonomiji koja nije bila vezana isključivo za Novu Englesku, no svejedno navodi kolonijalne predstavnike na preobrazbu poslovanja.

6.1. NEPOSTOJANJE GLAVNOG IZVOZNOG PROIZVODA

Polja Nove Engleske obilovala su raznovrsnim kulturama žitarica, no teren same regije bio je brdovit i u nekim slučajevima negostoljubiv. Kolonisti, doduše, jesu uspijevali se prehraniti s relativno malo teškoća, no postalo je očito kako žitarice mogle postati stabilan glavni izvozni proizvod iz jednostavnog razloga što je i matična država bila bogata istim proizvodima. Isto je vrijedilo i za ribu neovisno o količinama ulova. Jedini proizvodi koji su mogli konkurirati bili su drvni proizvodi, posebice jarboli od borovine te nusproizvodi poput katrana i terpentina, no konzistentnija razmjena nije ustanovljena. Uz to, ni proizvodnja nedovršenih proizvoda poput šindre i dužica nije pronalazila stabilnog kupca u metropoli. Među uspješnijim proizvodima koji nisu od drveta, a relativno uspijevaju na vanjskom tržištu ističe se krzno koje je osiguravalo solidan izvor zarade, no krzna je jednostavno bilo premalo te su zalihe ubrzo iscrpljene. Potencijal za trgovinu krznom ostajao je u sjevernijim krajevima poput Kanade i Mainea, no tamošnja trgovina krznom okupirana je od strane Francuza i Nizozemaca, te je novoengleska trgovina krznom efektivno mrtva od 1675. godine.⁵⁸

⁵⁷ Isto. str. 93.

⁵⁸ Isto. str. 93.

6.2. POČECI POSREDNIČKE TRGOVINE

Osim osnovnih životnih potrepština kolonisti su u mnogočemu ovisili o matičnoj državi od samih početaka Massachusetts Bay kolonije i osnivanja Bostona. Plaćanje je djelomično obavljano putem izvoza lokalnih proizvoda, no takav pristup kolonijama se pokazivao neprofitabilnim. Zbog toga bostonski lučki trgovci započinju s trgovinom malog opsega prema Karibima i unutrašnjosti Sjeverne Amerike, posebice sa sunarodnjacima u Barbadosu i Virginiji te s Nizozemcima iz New Amsterdama. Začetke posredničke trgovine nalazimo upravo u tom trenutku budući da je dobar dio šećera s Barbadosa, duhana iz Virginije i nizozemskih krzna stizao u London upravo preko Bostona. Međutim, niti takve izvozne aktivnosti nisu mogle nadomjestiti troškova uvoza, štoviše, glavni i gotovo jedini prihodi od uvoza dolazili su iz vrijednosti metalnih poluga i računa glavnice. No, kako je imigracija slabila, slabila je i ekonomska potkovanost regije.⁵⁹

6.2.1. Državni intervencionizam

Neovisno o razlozima slabljenja diljem Britanskog Carstva sredinom 17. stoljeća, upravo je Nova Engleska doživjela najveći pad koji je išao usporedo sa smanjenjem opsega imigracije. Jedan od razloga je i promjena političke slike u Engleskoj nakon sazivanja Dugog Parlamenta u jesen 1640. godine, što je za puritance označavalo prestanak nužnog iseljavanja. U Novoj Engleskoj, doduše, dolazi do duboke ekonomske krize koje tadašnji očevici opisuju kroz katastrofalan pad cijena stočnih namirnica te obustavljanje trgovine. Ubrzo je postalo očito da je državna intervencija nužna za opstanak kolonije.⁶⁰

Priroda i opseg kolonijalne državne intervencije sastojali su se od do tad neviđenih presedana. Od samih početaka kolonijalna vlast igrala je središnju ulogu u ekonomskim poslovima kolonije kroz organizaciju migracije, pokušajima regulacije prihoda i cijena, nadgledanjem osnivanja gradova, izgradnjom cesta i mostova. Kada je kriza uslijedila bilo je za očekivati kako će se kolonijalna vlast uhvatiti u koštac s istom sa svrhom očuvanja kolonije. Iako su najveći uspjesi pri oporavku češće bivali rezultatima privatnih poduzetničkih mjera

⁵⁹ Isto. str. 94-95.

⁶⁰ Isto. str. 95.

nego državnih, ne može se poreći kako između 1640. i 1660. privreda doživljava novi uspon formiran oko poljoprivrede i posredničke trgovine, što će ostati temeljem privrede sve do kraja kolonijalnog perioda.⁶¹

Vrhovni sud Massachusettsa percipirao je kolonijalne ekonomske teškoće kao rezultat nepravednog sustava isplate u kojemu su troškovi uvoza daleko nadjačavali profit dobiven izvozom. Stoga, program oporavka kolonijalne vlasti usredotočen je na ispravljanje takvog stanja. Uvoz je mogao biti smanjen ukoliko bi kolonijalno vodstvo uspjelo privući dovoljan broj novih kolonista, te ukoliko bi se fokusiralo na proizvodnju domaćih inačica proizvoda koje bi inače bili prisiljeni uvoziti. Izvoz postao većim ukoliko bi nova tržišta postala isplativa i ukoliko bi se pojavili novi proizvodi s velikom potražnjom. Popratni uspjeh očitovao bi se u porastu brodogradnje i posredničke trgovine koja bi bila zadužena za transport takvih dobara. Iako posljedice programa nisu u potpunosti ispunile očekivanja, do porasta i oporavka ipak je došlo.⁶²

6.3. POTICANJE DOMAĆE PROIZVODNJE

Glavni poticaji kolonijalnog vodstva usmjereni su na smanjivanje uvoza iz Velike Britanije, tada najvećeg dobavljača materijala za kolonijalne potrebe. Cilj je bio poticati domaću proizvodnju odjeće, obuće, žitarica i proizvoda od željeza budući da materijala za navedene proizvode nije nedostajalo na američkom tlu. Stoga je kolonijalna vlast u pokušajima promocije domaće proizvodnje provodila ekstenzivnu kampanju promocije kroz dodjelu zemljišnih čestica, novca, monopola, smanjenja poreza, oslobađanja od vojnih obveza i popuštanja vjerskih tenzija. Međutim, manufakturni pothvati konstantno su ostajali opterećeni karakteristikama kolonijalne ekonomije među kojima se ističu skupa i malobrojna radna snaga, nedostatak kapitala i poduzetništva te malo domaće tržište. Navedene prepreke možda su i mogle biti anulirane ukoliko bi izvoznička trgovina ostala opsegom manja. Međutim, dogodila se paradoksalna situacija u kojoj je ekspanzija kolonijalne trgovine štetila lokalnim manufakturama jer se uvoz povećao zbog većeg opticaja sredstava za plaćanje.

U isto vrijeme kolonijalna vlast pokušavala je stimulirati izvoz domaćeg proizvoda, budući da je postalo jasno kako oporavak i stabilna budućnost kolonije ovisi gotovo isključivo

⁶¹ Isto. str. 95.-96.

⁶² Isto. str. 96.

o tom aspektu privrede. Uz to, temelji industrije udareni u kolonijalnom periodu usko su vezani za izvoz kroz prekomorsko opskrbljivanje industrijskim kapitalom koji je zauzvrat opskrbljivao kolonijalne proizvođače novcem i kreiranjem potražnje za širom paletom dobara tijekom cijelog kolonijalnog perioda.⁶³

6.4. RIBOLOVNA INDUSTRIJA

Iskorištavanje ribe igralo je središnju ulogu tijekom europske kolonizacije Sjeverne Amerike i generalne europske ekspanzije. Tijekom 16. stoljeća europska potražnja za ribom u stalnom je porastu zbog nagle populacijske ekspanzije koja je uzrokovala popriličan rast cijena mesa, uzrokujući time potragu za financijski prihvatljivijim alternativnim izvorom proteina. Taj proces doveo je do znatnijeg rasta europske ribarske industrije, ali i direktno do geografske ekspanzije unutar kontinenta i izvan njega.

Sami brojčani iznosi, doduše, ne prikazuju stvarnu važnost ribarenja pri izgradnji britanske Amerike. Ribarstvo je bitno doprinosilo ekonomskom razvoju i potpomaganju kolonizacijskog procesa kroz stvaranje sofisticiranijeg tržišta i pomorskog osiguranja. Također, ribarstvo je doprinosilo izgradnji trgovački orijentiranog društva kroz promociju vještina organizacije, baratanja novčanim sredstvima i većih operacija baziranih na dugoročnoj razmjeni. Osim toga, kapital je usmjeravan prema brodogradnji s namjerom poboljšanja brodskog dizajna i navigacije, davajući pored ulova važne informacije o obalnim morima i neistraženim lokacijama s velikim kolonističkim potencijalom.⁶⁴

Mogućnost transformacije Nove Engleske u veliku ribolovnu regiju privlačila je poduzetnike i koloniste još od početaka 17. stoljeća te je mnogo značila planovima kompanije Massachusetts Bay. No, u samim počecima ribolovne industrije zaljeva Massachusetts ulov je isporučivao količine tek dostatne za prehranjivanje i kupovinu manjih količina, no situacija se mijenja onoga trenutka kada britanski ribari napuštaju sjeverni Atlantik u korist voda bližih Bostonu.⁶⁵

Takva promjena odmah je urodila plodom, što je vidljivo po navodima guvernera Johna Winthropa iz 1641. godine u kojima se spominje ulov od 300 000 bakalara u vrijednosti od

⁶³ Isto. str. 97.

⁶⁴ Isto. str. 98.

⁶⁵ Isto. str. 99.

gotovo 7000 funti. Već četiri godine kasnije vrijednost izvozne ribe prelazila je 10 000 funti, a vrijednost domaće ribe i njena prodaja višestruko su narasli. Ta ekspanzija imala je dugotrajan značaj za lokalnu ekonomiju, posebice u izgradnji brodovlja i davanju posla dolazećim kolonistima – gotovo 10 % odraslih muškaraca zaposleno je u ribarskoj industriji na njenu vrhuncu.⁶⁶

Kratkoročno gledano, ekspanzija ribolovne industrije najveći utjecaj imala je na balansiranju gubitaka i prihoda dobivenih uvozom i izvozom, potičući izvoz i negirajući pretjeran izvoz. Osim te ogromne stavke, smanjio se vanjski dug jer se Nova Engleska sada opskrbljivala ribom ulovljenom vlastitim brodovima, kreirajući time pozitivnu bilancu povećanjem izvoza vlastite ribe u velikim količinama na štetu West Country ribolovaca čiji monopol je time efektivno ukinut.⁶⁷

Kolonijalna uloga u trgovini sastojala se od organizacije godišnjeg ulova, sušenja mesa, sortiranja i pakiranja za izvoz, no ubrzo je ta uloga povećana. Iako nisu bili u mogućnosti kontrolirati trokut-trgovinu⁶⁸, kolonijalni trgovci doskočili su i tom problemu kroz formiranje partnerstava s londonskim trgovcima, osiguravši si time značajan udio u ostatku trgovine, primjerice na Vinskim otocima kojima je žarko nedostajalo hrane i drvnih proizvoda. Osim toga, kolonija je počela trgovati i sa Španjolskom i Portugalom na manjoj razini, ali sa raznovrsnijim teretom, ovisivši isključivo o vlastitoj ribarskoj industriji i brodovlju.⁶⁹

6.5. EKONOMIJA GRANIČNIH TERITORIJA

Žudnja za osobnim vlasništvom nad zemljom tjerala je europske obitelji na širenje granica prvenstveno vlastite države, a zatim i granica stranog teritorija počevši s 16. stoljećem. Europski osjećaj nadmoći nametao je zauzimanje zemlje do tada u posjedu neke druge kulture ili civilizacije. Stoga, koloniziranje teritorija i stvaranje naselja u početku nije ništa drugo doli vojna operacija.⁷⁰

⁶⁶ Isto.

⁶⁷ Isto. str. 100.

⁶⁸ Pod terminom „trokut-trgovina“ misli se na trgovinsku praksu vođenu između afričkih zemalja, Europe i Sjeverne Amerike. Primjerice, britanski trgovci razmjenjuju rukotvorine niske vrijednosti za afričke robove koje potom odvoze prema Americi, dok iz Amerike trgovci prevoze luksuznu robu poput duhana u Veliku Britaniju.

⁶⁹ Isto. str. 100.-101.

⁷⁰ Vickers, Daniel. *The Northern Colonies: Economy and Society: 1600-1775* // *The Cambridge Economic History of the United States: Volume I, The Colonial Era*. Engerman, Stanley, Gallman, Robert. Cambridge. Cambridge University Press. 2008. str. 212.

U sjevernim kolonijama, kao i u ostatku zemlje, granični teritoriji ne trebaju se tretirati kao ucrtani dijelovi koji odvajaju dvije zasebne kulture, već prije kao nedefinirana zona u koju jednako prodire i europski i indijanski utjecaj. Ta zona konstantno se mijenjala u svom obliku ovisno o miru ili sukobu. U periodima međukulturne razmjene granični teritoriji bili su zona suradnje i aktivnosti, no u periodima nasilnog zauzimanja teritorija te teritorije obilježavaju rat i pljačka. Neovisno o tome, granični teritoriji posjedovali su nekolicinu zajedničkih karakteristika. Prije svega, budući da niti Europljani niti Indijanci nisu dominirali regijom, trgovina i proizvodnja od početaka se pokazivala kao vrlo bitan vojni i diplomatski faktor koji se mijenjao cijelo vrijeme zbog kulturnih različitosti u pogledima na pregovaranje, valutu i prirodu vlasništva. Drugo, granični teritoriji predstavljali su idealnu priliku za bogaćenje uz značajan rizik za najambicioznije pripadnike društva.⁷¹

6.5.1. Trgovina krznom

Za razliku od Nove Francuske, trgovina krznom u američkim graničnim i pomorskim teritorijima nije stvorila pomamu za naseljavanjem, ali je neovisno o tome predstavljala velik faktor u poslovnom kontekstu tijekom cijelog kolonijalnog perioda. U Newfoundlandu, primjerice, krzno je i dalje ostalo sekundarno u odnosu na ribarenje, dok je u Connecticutu i Novoj Scotiji trgovina krznom procvjetala zbog nekolicine dobro povezanih riječnih sustava tijekom prve polovice 17. stoljeća. U Novoj Nizozemskoj i kasnije u New Yorku, trgovina krznom dominirala je u ekonomiji okrenutoj prema graničnim teritorijima i tijekom dijela 18. stoljeća.⁷²

Iako je trgovina krznom u većim gradovima poput New Yorka ili Philadelphije bila u rukama imućnih trgovaca koji su se jednako tako bavili uvozom ruma i tkanine te izvozom raznih komercijalnih proizvoda, na graničnim teritorijima ona je gotovo ekskluzivno pripadala specijalistima. Trgovina je bila organizirana ili preko direktnog slanja zaposlenika u unutrašnjost kontinenta ili kroz trgovanje s posrednicima, odnosno lovcima koji su bili međusobno dobro povezani i u konačnosti educirani o detaljima regije ili odnosa s domaćim stanovništvom.⁷³

⁷¹ Isto. str. 213.

⁷² Isto. str. 213.

⁷³ Isto. str. 214.

Proizvodi i krzna razmjenjivani su ili na osnovi dobrog pregovaranja ili na oprezno mjenjenim uvjetima valute koja često nije ni bila u obliku novca, nego u obliku luksuznih ili funkcionalnih predmeta koji su domaćem stanovništvu značili više no europska valuta. Nepostojanje nikakvih zakonskih odredbi o zločinu često su doveli do pljačkanja, ili u najgorim slučajevima do smrti stranaka pri čemu počinitelji rijetko odgovaraju za počinjeno kažnjivo djelo. Također, veliki problem predstavljali su međuplemenski sukobi koji su mogli dugotrajno zaustaviti trgovinu. Osim toga, čak i u slučaju početka pregovaranja posao ne bi bio niti blizu sklopljenom, posebice zbog europskog nerazumijevanja indijanske tradicije pregovaranja, što je zauzvrat moglo dovesti do osjećaja uvrede kod domaćeg stanovništva i prestanka pregovora. Zbog svega toga je pojava specijalista, lovaca i graničnika bila nužna za dugotrajni uspjeh trgovine krznom.⁷⁴

6.5.2. Problemi graničnih teritorija

Glavni faktor pri stvaranju kakvog-takvog reda unutar trgovine krznom očitovao se u kolektivnom interesu plemenskih zajednica i kolonijalnih vlasti zajedno s trgovcima. Gledano s indijanske perspektive, krzna su bila platežno sredstvo za europska dobra o kojima su ovisili, ali i temelj diplomatskih odnosa. S druge strane, kolonijalnim vlastima, recimo Thomasu Donganu iz New Yorka je trgovina krznom predstavljala izvor carinskih prihoda, priliku za osobni profit te osiguranje protektorata nad indijanskim plemenima. Nažalost, nisu svi kolonijalni predstavnici bili istoga mišljenja, tretirajući trgovinu krznom kao legitimnu izliku za oduzimanje indijanske zemlje u svrhu daljnje kolonizacije. Na vidjelo je izlazila europska pohlepa, budući da je europska komercijalna logika nalagala savezništvo samo u onim slučajevima u kojima indijanski pritisak ne bi mogao biti spriječen i odstranjen.⁷⁵

Uz trgovinu krznom ekonomijom graničnih teritorija jednako dominiraju vjerojatnosti oduzimanja zemlje, špekulacije ili osnivanja seoskog gospodarstva. Ono što su predmoderni povjesničari nazivali migracijom ili geografskom mobilnosti u stvarnosti se svodilo na nepopustljivo nasilno oduzimanje zemlje u korist kompetentnosti kolonijalnih obitelji na rastućem tržištu. Tijekom prvih desetljeća u kojima su granični teritoriji bili blizu obale takvi procesi odvijali su se na puno manjem prostoru, pa čak i unutar granica gradskog teritorija. No,

⁷⁴ Isto. str. 215.

⁷⁵ Isto. str. 215.-216.

porastom populacije i konkurencije odmak prema unutrašnjosti okarakteriziran je prethodno spomenutim nasilnim akcijama, zbog čega izbijaju kontinentalni sukobi poput Rata kralja Phillipa ili pak umjetno uzrokovana povlačenja indijanskog stanovništva koja će u kasnijim godinama dovesti do zatvaranja stanovništva u rezervate.⁷⁶

Takvi odnosi bitni su zbog toga što se seoska domaćinstva na graničnim teritorijima šire i pospješuju u pogledu proizvodnje. Čak i u slučaju krčenja šuma u svrhu izgradnje primjerice konjskih staja po uzoru na europske, bilo je pitanje vremena do kada bi ista ta seoska domaćinstva postajala povezanija i poprimala izgled gradskoga naselja, nakon čega bi njihova vrijednost rasla. Naravno, takvom rastu prethodili su periodi intenzivne gladi, bolesti i loše gradnje, kao i mukotrpnog rada u korist stvaranja samoodrživog i profitabilnog domaćinstva. Dodatan problem je bio u tome što kako bi se to ostvarilo stanovnici graničnih teritorija morali su se zaduživati kod kolonijalnog vodstva, rodbine ili susjeda, dovodeći se time do velikih stopa zaduženosti koje prvotna produkcija nije bila u mogućnosti opravdati. Situacija se počinje mijenjati s većim iskorištavanjem drveta i napokon stabilnim urodom kojeg kolonisti počinju riječnim tokovima isporučivati u veća naselja, nakon čega seoska ekonomija američkih graničnih teritorija počinje se širiti i uključivati stočarstvo te uzgoj endemskih biljaka.⁷⁷

6.6. EKONOMIJA LUČKIH GRADOVA

U sjevernim američkim kolonijama transatlantska trgovina počinjala je s britanskim, francuskim i španjolskim lučkim gradovima odakle se u početnim fazama trgovine transportirala osušena američka riba prema južnoj Europi. Komercijalne potrebe Nove Engleske obavljane su preko puritanske povezanosti s trgovačkim udruženjima u Londonu, dok je nizozemska Zapadnoindijska kompanija čvrsto držala monopol na trgovinu u Novoj Nizozemskoj do njenog zauzimanja. Philadelphia, zadnje osnovan lučki grad u Novoj Engleskoj najbrže je i rastao u kontekstu prekomorske trgovine, no kao i ostali stariji gradovi ovisio je o britanskom kapitalu i teretnim kapacitetima.⁷⁸

Ono što je razlikovalo pomorska društva Nove Engleske od južnjačkih je brzina razvijanja kolonijalnih razmjenjivača dobara u trgovce očituje se kroz posjedovanje i

⁷⁶ Isto. str. 216.

⁷⁷ Isto. str. 218.

⁷⁸ Isto. str. 229.-230.

održavanje brodova, korištenje bankarskih i osiguravačkih usluga, financiranje lokalne industrije i trgovina u velikom broju stranih tržišta. Unatoč opsegu same trgovine treba napomenuti kako je čak i krajem kolonijalnog perioda većina trgovaca i dalje ostala ovisna o europskom kapitalu i restrikcijama matične države. Primjerice, za vrijeme Sedmogodišnjeg rata američki lučki gradovi britanskim su trgovcima predstavljali lak izvor zarade kroz komisijску prodaju, dok su u revolucionarno doba iste te luke postali generalni *entrepoti* (stovarišne luke) na onoj razini koju su do tada imale velike europske luke.

6.6.1. Uloga trgovaca

Uloga trgovaca pri razvijanju lučke ekonomije hvaljena je u djelima modernih i predmodernih povjesničara, no ne treba pretjerivati sa stvarnim doprinosima trgovačke aktivnosti. Razloge možemo naći u tomu što većina odluka vezanih za stvaranje brodovlja, plovidbe, pregovaranja i vođenja manjih manufaktura je podarena iskusnijim pomorcima i specijalistima u navedenim područjima. Prema Thomasu Doerflingeru, upravo je to bio razlog ekonomskoj dinamičnosti i uspjeha sjevernih kolonija, poduzetnički duh središnje građanske klase koja je nastojala u potpunosti iskoristiti i dalje poprilično neistraženu regiju i uspostaviti održiv ekonomski plan izvoza i uvoza.⁷⁹

Jedno od važnijih pitanja je kako to da je u kolonijalnim gradovima od samih početaka bio prisutan poprilično velik broj profesionalnih trgovaca, budući da obitavanje trgovaca nije nužno posljedica same kolonizacije, ali je ipak nezamjenjivi faktor pri napretku kolonije. Najlogičnije objašnjenje je da ukoliko su kolonije i kolonijalni gradovi planirali profitirati od koordiniranja i financiranja kompleksnih izvoznih poslova bilo je prijeko potrebno opskrbiti se zadovoljavajućim brojem poduzetničkih specijalista. U slučajevima kolonija čija ekonomija je zasnovana na jednom ili dva glavna izvozna proizvoda prisustvo specijalista često nije niti bilo nužno budući da se posao mogao obavljati van kolonije, što je vidljivo po primjerima newfoundlandskih ribarnica ili pak plantaža Chesapeake zaljeva. No, u kolonijama koje su bile snažnije lokalno integrirane razvoj posredničke trgovine i ribarstva zahtijevao je neposredan trgovački nadzor.⁸⁰

⁷⁹ Isto. str. 230

⁸⁰ Isto. str. 231.

U Novoj Engleskoj prvi lokalni trgovački poslovi započeli su s pribavljanjem suhih dobara uvoženih iz Londona koje su se zatim prodavale kolonijalnim farmerima. Trgovci iz Bostona i Salema brzo su reagirali pri nalasku novih trgovačkih proizvoda kojima bi opravdali dugove prema matičnoj državi, nalazeći ta dobra u ribi, prehrambenim farmerskim proizvodima i drvetu koji su engleskim brodovljen dostavljani na Vinske otoke i u južnu Europu. Takav posao zahtijevao je stvaranje mreže neovisnih malih proizvođača čija je raznovrsnost istodobno stvarala potražnju za trgovcima i priliku za bogaćenje. Povezanost tih triju grana industrija vidljiva je u tome što ribolovci naseljavaju obalnu periferiju kolonijalnog teritorija zbog jeftinije zemlje i blizine moru, farmeri naseljavaju granične teritorije znajući da ribolovcima će biti potrebni proizvodi seoskih domaćinstava, dok obrtnici podjednako naseljavaju obje zone shvaćajući vlastitu potrebitost i pomorcima i poljodjelicima. Takvi odnosi su predstavljali idealnu mogućnost posredničkog profita kroz stvaranje veza između različitih industrija, te je upravo ta aktivnost koja zahtijeva profesionalan utjecaj bila dovoljni poticaj za stvaranje i naseljavanje zasebnog trgovačko-posredničkog sloja.⁸¹

Strateškim pozicioniranjem u većim kolonijalnim centrima poput Bostona ili Salema, trgovci nakon Restauracije počinju s uvođenjem vlastitih poduzetničkih prekomorskih pothvata. Stvaranjem veza s prethodno navedenim proizvodnim grupama kolonijalni trgovci se uspješno opskrbljuju brodovljen, ljudstvom i teretom kojim se dovode u natjecateljski položaj s otočkim trgovcima u Newfoundlandu, Long Islandu, Chesapeake zaljevu i Karibima, kao i u dijelovima Europe. Najčešće prevožen teret uključuje meso, ribu, konje, brašno, dužice za bačve, ponovno izvožena engleska dobra, šećer, ali i brodovlje cijenjeno zbog svoje kvalitete i niske cijene. Međutim, trgovina u početnim fazama nije bila pretjerano isplativa zbog riskantnih putovanja, relativno malog kolonijalnog tržišta i preferiranja male proizvodnje. Unatoč tomu, obalni gradovi poput Bostona ubrzo su postali cijenjene teretne luke unutar samo pola stoljeća svog postojanja.⁸²

6.6.2. Uspon i pad pomorske lučke ekonomije

Pomorska i lučka ekonomija Nove Engleske nastavila je rasti u obujmu i proizvodnim kapacitetima sve do kraja kolonijalnog perioda. Što se tiče konkretnih brojki, teretni obujam

⁸¹ Isto. str. 231.-232.

⁸² Isto. str. 232.

bostonske luke slabo je narastao u periodu između 1714. i 1772., narastavši sa 21 000 tona na 42 000 tona. Doduše, unatoč relativnoj stagnaciji Bostona, ostale luke poput Newburyporta, Salema i Marbleheada porasle su u važnosti zbog brodogradnje koja je narasla za gotovo 150 %, dok su godišnje izvozne brojke bakalara narasle sa 120 000 jedinki 1716. na prosječno 350 000 jedinki 1765. godine. Isto tako, lov na kitove u Cape Codu i Nantucketu pridonio je većoj proizvodnji kitovog ulja na gotovo 30 000 bačvi godišnje pred kraj kolonijalnog perioda. Kolektivno gledano, usporeni pedesetogodišnji rast do početka Revolucije rezultat je organizacijskih poboljšanja u vidu sigurnosti, regularnosti i cjelokupnog obujma trgovine u imperijalnim teritorijima, ali i u švercerskim poslovima. To je značilo, barem u legalnim poslovima, da su kolonijalni trgovci bili u stanju profitirati korištenjem manjih brodova s manjom posadom i teretom kroz bržu isporuku robe i plaćanje manje stope osiguranja nego na početku 18. stoljeća. Ostale pogodnosti rezultat su tehnološkog napretka, primjerice izuma laganih brodica, škuna. To je značilo da posade više nisu bile ograničene na obalno ribarenje, već sada imaju mogućnost otisnuti se na pučinu i doći do ribe čak i u nesezonskim periodima. Također, industrija lova na kitove napredovala je kroz gradnju većih brodova koji sadržavaju velike peći za instantnu preradu kitovog ulja.⁸³

Unatoč uspjehu, stopa rasta u lučkim kolonijalnim gradovima počela je opadati u drugoj polovici kolonijalnog perioda. Jedan od razloga pada leži u pobuni stanovništva protiv pretjeranog davanja vlastite zemlje u komercijalne svrhe, zbog čega su trgovci bili prisiljeni zalaziti dublje u unutrašnjost kontinenta u potrazi za novim teretom. Uz to, luke Nove Engleske, posebice Boston, morale su se natjecati s rivalnim gradskim lukama iz drugih dijelova kontinenta, ponajviše New Yorka i Philadelphije koji preuzimaju primat u prekomorskom transportu dobara. Također, ekonomski uzlet najviše se osjećao tijekom 17. stoljeća kada je američki kontinent i dalje poprilično neistražen i obiluje prirodnim resursima spremnim za izvoz. U početnim periodima stanovništvo je moglo primjenjivati znanje stečeno u Europi na američkoj ekonomiji, što je vidljivo po primjeru lova na kitove. Lov na kitove je u početku vršen provjerenom taktikom prodaje kitova ulja po svjetskim cijenama ustanovljenim u skupljim i intenzivnijim tržištima europskih trgovaca. Napretkom industrije i upošljavanjem većeg broja posade i korištenjem većih brodova prodaja je rasla manjom stopom koja se stabilizirala sredinom 18. stoljeća na malih 4 %. To dokazuje kako je kolonijalna ekonomija

⁸³ Isto. str. 232.-233.

svoje najisplativije dane proživljavala tijekom samih početaka prije pretjeranog iskorištavanja prostora.⁸⁴

6.6.3. New York

Najstarija američka luka najsporije se razvijala. Osnovana 20-ih godina 17. stoljeća od strane moćne nizozemske Zapadno-indijske kompanije, tadašnji New Amsterdam bio je prva linija obrane Nove Nizozemske bez prave trgovinske uloge, osim neredovitog skladištenja krzna i ostalih dobara. Nakon što je nizozemska kolonija prešla u engleske ruke,iskusni trgovci u koloniji iskoristili su izbacivanje nizozemskih trgovačkih operacija i započeli su izvoziti krzna samostalno. Zbog toga što je krzno samo po sebi bilo relativno rijetko i skupo, lokalni trgovci ubrzo su postali zainteresirani za otvaranje trgovine novim proizvodima poput uvoznog virdžinijskog duhana ili drva s Yucatana. Razlog tomu leži u činjenici da je krzno u njujoršku luku dolazilo obrađeno i nije bilo isplativo sve dok nije stiglo u ruke europskih krznara, stoga nije predstavljalo stabilan glavni izvozni proizvod. Uz to, nizozemska Zapadnoindijska kompanija nije pretjerano marila za preostalo stanovništvo na sjevernoameričkom teritoriju koje je bilo prisiljeno na suživot s engleskim stanovništvom i organiziralo vlastita domaćinstva. Štoviše, krajem 17. stoljeća stanovništvo se dodatno diverzificira dolaskom njemačkih, škotskih i francuskih obitelji koje počinju pridonositi ekonomiji proizvodnjom domaćih proizvoda od kojih većina se izvozi, dodatno davajući New Yorku na važnosti.⁸⁵

6.6.4. Philadelphia

Povijest Philadelphije kao lučkog grada započinje 1682., značajno kasnije od New Yorka ili Bostona, no ovaj lučki grad je dominirao u kolonijalnom natjecanju u populaciji, ukupnom teretu i vrijednosti izvoza. Grad na rijeci Delaware osnovan je na teritoriju s određenim prednostima koje nijedan predindustrijski američki grad nije imao. Glavna prednost bila je plodna unutrašnjost koja je philadelphijskim trgovcima osiguravala stabilan prihod od izvoza prehrambenih proizvoda na Karibe već krajem 17. stoljeća. Zatim, već od 1700. godine Philadelphia je imala glavni proizvod – žito – koje se moglo proizvoditi u ogromnim

⁸⁴ Isto. str. 233.-234.

⁸⁵ Isto. str. 233.-235.

količinama koje su bile dostatne i za ekspanziju na europsko tržište, što je bila velika stvar ukoliko uzmemo u obzir kako su ostale kolonije uglavnom živjele od luksuznih proizvoda.⁸⁶

Treća prednost Philadelphije u odnosu na Boston ili New York može se naći u konstituciji pennsylvanijske originalne migrantske populacije. Za razliku od šarolike populacije New Yorka William Penn je teritorije naseljavao sa što više obitelji unatoč riziku koji se podrazumijevao s tako naglim odlaskom. Stoga, u početnim godinama naseljavanja Penn je poticao naseljavanje mladih i svestranih obrtnika i trgovaca pomoću kojih je kolonija uspješno funkcionirala i pokazala se kao prosperitetan teritorij, nakon čega obitelji samovoljno dolaze i organiziraju vlastita domaćinstva sa svrhom sudjelovanja u izveznoj trgovini.⁸⁷

Kao što je već navedeno, žitarice su bile glavni pennsylvanijski izvozni proizvodi. Philadelphia je od osnutka smatrana *entrepotom*, zbog čega je do sredine 18. stoljeća bila među najuglednijim kolonijalnim lukama usredotočenim na posredničku trgovinu. Također, cijeli taj teritorij bio je središte preradbe ruralnih proizvoda, odnosno mljevenja žita, štavljenja kože, šivanja i obrade mesa. Philadelphia, međutim, nije pretjerano utjecala na širu sliku transatlantske ekonomije sve do Sedmogodišnjeg rata prilikom kojega britanska vlast ulaže znatna sredstva u Pennsylvaniju. Posljedica toga je da Philadelphia postaje lučko središte neovisno o Novoj Engleskoj i Bostonu. Došlo je do specijalizacije poslovanja i jačeg sudjelovanja u prekomorskoj trgovini žitaricama koje su isporučivane u većinu europskih tržišta gdje se natječu s europskim proizvodom. Uz to, zbog financijskih odnosa sa metropolom i velikim priljevom novca za vrijeme Sedmogodišnjeg rata Philadelphia je postala glavno tržište engleskih proizvoda zbog čega su stanovnici i New Jersey i Virginije redovno posjećivali grad u potrazi za prehrambenim namirnicama.⁸⁸

⁸⁶ Isto. str. 235.

⁸⁷ Isto. str. 236.

⁸⁸ Isto. str. 237.

7. ENGLSKA UPRAVA U SJEVERNOAMERIČKIM KOLONIJAMA

Nakon 1660. godine briga o trgovini i plantažama kolonijalne Sjeverne Amerike dana je prvenstveno specijalnim kolonijalnim odborima, a zatim odborima pod upravom kraljevskog Tajnog vijeća.⁸⁹ Prethodno tomu, izbijanjem građanskog rata u Engleskoj 1642. godine kojim je svrgnut Charles II. u korist Cromwellovog republikanizma kolonijalne rute iz Sjeverne Amerike prema metropoli praktično su obustavljene. To je dovelo do otvaranja trgovinskih ruta prema Nizozemskoj koja je tada svoj utjecaj u kolonijama vršila putem kontroliranja luka poput New Amsterdama i prema Francuskoj koja je tradicionalno predstavljala opoziciju engleskoj hegemoniji.⁹⁰ Za vrijeme trajanja građanskog rata Velika Britanija, sada ujedinjena država s članicama Škotskom, Walesom, Irskom i Engleskom izgubila je kontrolu nad kolonijalnom trgovinom, što nije bila mala stvar s obzirom da su kolonije vrvile robom poput duhana i šećera, tada krucijalnih luksuznih proizvoda.⁹¹ Uz to, građanskim ratom uzrokovana je i relativna stagnacija trgovine robljem. Krajem građanskog rata 1651. i restauracijom monarhije povratkom Charlesa II. (1660.-1685.) na prijestolje Britansko Carstvo namjeravalo je povratiti kontrolu nad kolonijalnim teritorijima, a time i nad trgovačkim primatom vezanim za uvoz i izvoz dobara.

Britanski Parlament je 1651. godine ratificirao prvi od niza akata znanih kao Navigation Acts (Navigacijski akti)⁹² kojima je određeno kako samo engleski brodovi imaju ekskluzivno pravo uvoza dobara u Englesku te da sjevernoameričke kolonije luksuznu robu poput šećera i duhana smiju uvoziti isključivo u matičnu državu. Takvom odlukom efektivno je obustavljena kolonijalna trgovina s ostatkom europskih država, a sami akti popraćeni su dodatnim zabranama i carinskim obvezama unutar samih kolonija.⁹³

Važnost Navigacijskih akata je prvenstveno u tomu što se smatraju prvim uzrocima nezadovoljstva među kolonijalnim stanovništvom koje je do tada uživalo relativnu proizvodnu i trgovinsku slobodu, unatoč nužnom favoriziranju engleskog tržišta. Skupine najviše pogođene represivnim mjerama bili su kolonijalni proizvođači i trgovci duhanom, rižom i šećerom.

⁸⁹ McLean Andrews, Charles. *Colonial Self-Government 1652-1689*. Harper and Brothers Publishers. New York/London. 1904. str. 41.

⁹⁰ Khan Academy. URL: <https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/colonial-america/colonial-north-america/a/the-navigation-acts> (2020-12-8)

⁹¹ Bucholz, Robert, Key, Newton. *Nav. dj.*, str. 249.

⁹² Hrv. Navigacijski akti

⁹³ Khan Academy. URL: <https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/colonial-america/colonial-north-america/a/the-navigation-acts> (2020-12-8)

Možemo zaključiti kako su Navigacijski akti izdvojeni kao prvi zakoni koji su počeli dovesti do postepenog zagovaranja odvajanja od Velike Britanije.⁹⁴

Što se tiče spomenutog odbora možemo reći kako je to bio radišan odbor koji je u interesu svih engleskih kolonija sazivan više puta godišnje i na duže vrijeme. Poslovi odbora bili su raznoliki, od pomnog planiranja kolonijalnih ruta, rješavanja problema logističke i financijske prirode, iznude informacija od trgovaca, mornara i kolonijalnih vlasnika. Osim toga, odbor je bio zadužen i za kupovinu navigacijskih sredstava, rješavanje međunarodnih sporova i nadziranje trgovačkih kompanije i njihova rada, kao i za nadziranje tereta i robe koja je uvožena u ili izvožena iz matične države.⁹⁵

U suštini, odbor je vrlo često funkcionirao kao produžetak kraljevskog monopola na određene teritorije, budući da nijedna od navedenih zadaća nije mogla biti obavljena bez prethodnog kraljevskog blagoslova i kontrole Parlamenta.⁹⁶

7.1. ZADAĆE TRGOVAČKOG ODBORA

Prilikom obavljanja kolonijalnih poslova pristup odbora nalagao je pošten odnos prema svim posjedima. U slučaju većih događaja poput osnivanja novih kolonija ili imenovanja guvernera te provođenja zakona pitanja su se rješavala putem peticija ili direktnih žalbi, koje bi potom postale predmetom rasprave na zasjedanjima. U nošenju s zakonskim odlukama možemo reći kako su članovi odbora pokazivali veliku dozu tolerancije i odgovornosti prilikom razgovora s kolonijalnim predstavnicima, neovisno o nominalnoj važnosti kolonije. Unatoč tomu, blagu prednost ipak su imale kolonije na Karibima, Massachusetts Bay i Virginia. No, itekako pohvalna stavka u radu odbora bila je činjenica da prilikom pregledavanja upitnih izvadaka iz zakona i čartera vršio bi se pregled istih, ili bi odgovornost bila prebačena direktno na kraljevske savjetnike. Međutim, unatoč svim pohvalnim stavkama u radu odbora mora se navesti kako su članovi odbora ipak bili relativno ignorantni prema stvarnim problemima političke naravi u kolonijama, uzimajući često u obzir samo subjektivne reportaže interesnih skupina.⁹⁷

⁹⁴ Khan Academy. URL: <https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/colonial-america/colonial-north-america/a/the-navigation-acts> (2020-12-8)

⁹⁵ McLean Andrews, Charles. Nav. Dj., str. 46.

⁹⁶ Isto. str. 46.

⁹⁷ Isto. str. 46.-48.

Jedno od najvažnijih zadataka odbora bila je interpretacija Navigacijskih akata. Ubrzo po ratifikaciji odbor je otkrio brojne nepravilnosti pri provođenju akata, posebice u kolonijama. Nova Engleska bila je žarište tih problema, što je bilo u suglasju s političkim smjerom u kojemu se kolonija razvijala. Protuudar tomu očitovao se u obliku prisilnog polaganja zakletve kolonijalnih guvernera o poštivanju akata i njihovu primjenjivanju. Sa sigurnošću se može reći kako je sustav provođenja Navigacijskih akata u kolonijama u najmanju ruku bio nesavršen, što je uostalom vidljivo i po nepostojanju službenog kolonijalnog rizničara koji bi pratio prihode sve do 1669. godine. Do tada je taj posao obavljao guverner, koji u većini slučajeva ili nije bio dovoljno obrazovan za posao, ili nije bio dovoljno zainteresiran.⁹⁸

Dužnosti osobe zadužene za brigu o prihodima izjednačene su sa dužnostima revizora koji su obavljali svoj posao još od osnutka kolonije. Neke od dužnosti revizora bile su, između ostaloga, vođenje javnih poslova, naknada za posljedice nasilja i povratak obveznica. Počevši s 1680. taj sustav dodatno je poboljšao postavljanjem nadglednika i glavnog revizora u Engleskoj čije su dužnosti bile praćenje svih financijskih izdataka kraljevskih kolonija.⁹⁹

Što se tiče pomorskih dužnosti, objektivno najbitnijih s perspektive kolonijalne trgovine, one nisu bile zapostavljene. Unatoč velikom obalnom teritoriju, poslovi pomorskih oficira u tom periodu uglavnom su bili usmjereni prema Karibima, a najviše su se bavili nadgledanjem tereta i stopa uvoza i izvoza, no nisu se bavili carinama, što je naravno dovelo do potrebe zapošljavanja obrazovanih i sposobnih činovnika.¹⁰⁰

Poreznici su redovno ubirali porez na plantažama počevši sa 1672. godinom i postavljanjem te funkcije na Karibima, Do sredine desetljeća taj položaj je uspostavljen i na ostatku kraljevskog teritorija, ali prije 1671. godine u Sjevernoj Americi tu funkciju obnašali su porezni misionari koji odgovaraju direktno odboru trgovaca. Razlog tomu je taj što Nova Engleska u tom periodu nije proizvodila ona dobra koja su tada bila podložna oporezivanju, odnosno nisu proizvodili šećer i duhan. Zbog toga je dvor nametnuo strogu kontrolu uvoza i izvoza dobara, mogućnost zaplijene tereta i dodatne ovlasti koje su nadilazile zakon, jer u suprotnom bi prihodi od oporezivanja inače proizvodno stabilne kolonije bili gotovo nikakvi. Uz to, dvor je mogao vlastoručno imenovati zamjenike i osobno voditi računa o financijama čitave kolonije, što je izazivalo bijes kolonista do tada naviklih na neovisnost.¹⁰¹

⁹⁸ Isto. str. 49.-51.

⁹⁹ Isto. str. 51.

¹⁰⁰ Isto. str. 52.

¹⁰¹ Isto. str. 52.-53.

Što se tiče sudstva i sudske prakse, raniji Navigacijski akti ne spominju postupak ukoliko bi došlo do kršenja zakona. Sudski zapisi, doduše, spominju englesko običajno pravo u kontekstu s Navigacijskim aktima te stoga postoji vrlo velika vjerojatnost kako su vrhovni sudovi, odnosno tzv. admiralski sudovi za kolonije, vodili procese koji su bili rezultat kršenja prvenstveno pomorskog prava i zakona.¹⁰²

Međutim, treba napomenuti kako su kolonije već duži niz godina imale uspostavljene sudove koji su se bavili tim problemima puno duže no sama matična država. Većina kolonija je tu dužnost do tada predavala guvernerima i zamjenicima. Naravno, gledano sa strane engleskog prava svi sudovi takve prirode u kolonijama bili su neregularni sve do 1697. i pokušaja sistematizacije prava. Jednako nedorečen bio i odnos matične države prema zakonskim odredbama u kolonijama. Nijedna kolonija tako nije smjela donositi zakone proturječne engleskom običajnom pravu iako nominalno nisu morale tražiti legislativni pristanak od Parlamenta za donošenje zakona. Tek pred kraj 17. stoljeća engleski Parlament počinje zahtijevati pravo na reevaluaciju i izmjenu zakonskih stavki u kolonijama.¹⁰³

Tijekom prve polovice 17. stoljeća engleska vlast gotovo uopće nije pokušavala kontrolirati zbivanja u kolonijama kroz zapošljavanje krunskih agenata. Najraniji spomen takvih krunskih službenika počinje od 1624. u Virginiji, gdje je navedeno kako je njihova zadaća bila obrana čartera i interesa kolonije. Uskoro je službenika u Sjevernoj Americi bilo posvuda i sa različitim ciljevima; od obrane kolonijalnih interesa i davanja privilegija kolonijama, ali i rješavanja graničnih sporova i ostalih povreda društvenog života.¹⁰⁴

7.2. UKIDANJE ČARTERA

Isto tako, kao što je i u većini drugih postupaka matičnoj državi trebalo dugo vremena za određivanje, generalna ideja stvaranja jedinstvenog modela uprave u kolonijama razvijala se vrlo sporo. Prvotni pokušaji oduzimanja relativne neovisnosti kolonija započeli su ukidanjem virdžinijskog čartera 1624. i skorim ukidanjem massachusettskog 1637. godine. Vijeće zaduženo za brigu o plantažama, u želji za strožim praćenjem navigacijskih akata, predložilo je Charlesu II. 1661. stavljanje svih kolonijalnih posjeda u privatno vlasništvo, no kralj je to odbio.

¹⁰² Isto. str. 54.

¹⁰³ Isto. str. 56.

¹⁰⁴ Isto. str. 55.

Isto tako, Vijeće je predložilo i praksu neosnivanja novih kolonija. Međutim, između 1660. i 1670. osnovano je 6 novih kolonija i izdana su dva nova i upotpunjena čartera.¹⁰⁵

Međutim, nakon izvještaja o ilegalnom provođenju trgovine i sve češćim sukobima između poreznika i kolonista, odbor trgovaca je na kolonije počeo nepovoljnije. Nepoštivanje Navigacijskih akata škodilo je kraljevskim prihodima, što je zasigurno predstavljalo velik problem odboru čija svrha i je bila osiguranje i povećavanje kraljevskih prihoda putem carine i oporezivanja. Prva mjera protiv samovolje plantažera je odredba po kojoj plantaže nisu smjele donositi zakone koji su se ticali kraljevskih prihoda, budući da se sada svaki prihod smatrao kraljevskim. Cilj te odredbe bio je dovođenje kolonija u položaj po kojemu bi bile ovisne o matičnoj državi, no naravno da je većina kolonija, počevši s Massachusettsom, izrazila negodovanje u vezi oduzimanja slobode poslovanja. Međutim, kruna je odgovorila prijetnjama o ukidanju čartera, što se na kraju i dogodilo oduzimanjem karipskog čartera 1681. i massachusettskog čartera 1684. godine. Idući korak bila je reorganizacija sjevernjačkih kolonija u svojevrstu uniju zbog toga što su postale financijski nužne matičnoj državi. To je riješeno s financijske strane uvođenjem pozicije generalnog guvernera Nove Engleske 1686. godine, što je išlo zajedno sa sve očitijom potrebom zatamljavanja domaće američke proizvodnje i podređivanja političkog smjera kruni.¹⁰⁶

7.3. POLITIČKO-UPRAVNO STANJE U NOVOJ ENGLESKOJ

Kolonisti u Novoj Engleskoj razlikuju se od ostatka kolonijalnih teritorija po ujedinenosti u vjeri i političko-upravnom smjeru, pokušavajući se držati što dalje od bilo kakve poveznice s kraljem, Tajnim vijećem i trgovačkim odborom. Osnivajući naseobine bez vanjske pomoći iz matične države, kolonisti su bili i više nego zadovoljni idejom nemiješanja engleske vlasti u kolonijalne poslove. Umjesto kraljevskih guvernera i drugih državnih službenika, stanovnici Nove Engleske predvodnike su odabirali iz vlastiti redova, a ionako mali broj rojalista¹⁰⁷ nije imao gotovo nikakav utjecaj u kolonijalnoj vlasti ili društvenom životu.¹⁰⁸

¹⁰⁵ Isto. str. 57.

¹⁰⁶ Isto. str. 58.-60.

¹⁰⁷ Frakcija britanskih visokih dužnosnika koja je nakon uspostave republikanizma ostala vjerna zbačenom kralju Charlesu I. i idealima apsolutne monarhije i kraljevskog božanskog prava.

¹⁰⁸ Isto. str. 62.-63.

S druge strane, engleska vlast je na koloniste u Novoj Engleskoj gledala kao na moguće pobunjenike protiv krunskog autoriteta. Uostalom, sama činjenica da su Stuarti smatrali čitavo kolonijalno carstvo dijelom njihova božanskog prava bilo je dovoljno opravdanje za vođenje ratova i donošenje represivnih mjera pod krinkom trgovinskih i kolonijalnih interesa.¹⁰⁹

7.4. MIROVNI UGOVOR S NIZOZEMSKOM I KONFEDERACIJA NOVE ENGLJSKE

Konfederacije Nove Engleske s članicama Massachusettsom, Plymouthom, New Havenom i Connecticutom sklopila 1650. mirovni sporazum s Nizozemcima u Hartfordu, kojim je definirana granica između Nove Engleske i Nove Nizozemske. Krajnju točku na kontinentu činio je grad Rye, a na moru Long Island. Primirje s Nizozemcima trajalo je tek dvije godine, kada počinju novi sukobi zbog nizozemske zabrane naseljavanja trgovaca iz New Havena na područje Delawarea, kao i zbog pokolja indijanskog stanovništva. Nakon daljnjih nizozemskih provokacija sedmero članova komisije smatralo je nužnim pokrenuti rat protiv Nizozemaca. Doduše, ratno huškanje se ubrzo i samo po sebi smirilo.¹¹⁰

Prestankom ratne opasnosti harmonija unutar Konfederacije nikada nije obnovljena, a nakon engleskog zauzimanja Nove Nizozemske 1664. se pokazala i nevažnom, budući da su pod engleski nadzor stavljeni Connecticut i New Haven. Svi idući pokušaji restauracije mirnog konfederativnog uređenja redom su propadali, štoviše, unutar kolonija se počinju pojavljivati protivnici uređenja koji smatraju kako vođenje konfederacije predstavlja samo nepotreban trošak. Nakon gotovo inertnog postojanja, Konfederacija se u potpunosti raspala 1684. godine.

Razloge neuspjeha konfederativnog uređenja treba tražiti prvenstveno u prestižu i važnosti Massachusetts Bay kolonije, koja je nakon migracijske krize sredinom 17. stoljeća izrasla u najvažniju novoenglesku koloniju zbog razvijene trgovine, velikog broja gradskih naselja i velikog broja politički, pravno, i ekonomski obrazovanih pojedinaca. Nakon 1650. i uspostave republikanizma u Engleskoj Massachusetts je svim silama nastojao izbjeći vezanje uz Englesku, odbivši imenovati Cromwella za lorda zaštitnika i ponašajući se kao svojevrsna suverena država. Vrhovni sud u Bostonu svakako je bio najjemenitnija ustanova, brinući se za poreze, obranu, osnivanje školskih ustanova i provođenje sudskih dužnosti, njegujući time

¹⁰⁹ Isto. str. 63.

¹¹⁰ Isto. str. 63.-65.

osjećaj neovisnosti i superiornosti u odnosu na ostale kolonije. Međutim, vrlo često je takva praksa rezultirala povredom konfederativnih statuta, ponajviše kroz samostalno sklapanje trgovačkih sporazuma s ostalim državama ili kroz nasilno zauzimanje teritorija.¹¹¹

Što se tiče religijskih pitanja, ne može se poreći dominacija Massachusettsa ni u tom aspektu društvenoga života, čiji vjerski službenici su činili sve u svojoj moći kako bi regija ostala vjerski ujedinjena. To se vrlo često očitovalo i kroz vjerska nasilja, primjerice kroz izopćenja vjerskih disidenata Rogera Williamsa i Anne Hutchinson. Roger Williams je, recimo, progнан iz Massachusettsa odlukom vrhovnog suda zbog agitacija i kritiziranja gradskih autoriteta zbog kažnjavanja vjerskih disidenata i konfiskacije indijanskih teritorija,¹¹² dok je Anne Hutchinson izopćena zbog održavanja vjerskih skupova u svom domu i odbijanja puritanskih pravila o bogoštovlju.¹¹³

7.4.1. Zauzimanje New Amsterdama

Za vrijeme trajanja političke i vjerske krize u Engleskoj tijekom prve polovice 17. stoljeća agresivna trgovačka politika bila je nemoguća. Takva situacija dovela je do nizozemskog preuzimanja kontrole nad trgovinom u Amerikama i Dalekom Istoku, te su do kraja stoljeća upravo Nizozemci smatrani najcjenjenijim dobavljačima razne robe u Europi.¹¹⁴

Tek nakon puritanskog odvajanja od Anglikanske crkve i stvaranja svojevrzne mornarice je Velika Britanija bila u mogućnosti ući u otvoreni konflikt oko pomorske dominacije. Rat koji izbija 1652. godine, doduše, nije bio posljedica isključivo trgovinskih sporova, nego neuspjeha engleskog poslanstva koje je trebalo sklopiti savezništvo ili barem mirovni ugovor s Nizozemskom. Povrh toga, engleskim gusarima dozvoljena je pljačka i odmazda nad nizozemskim brodovima za koje se sumnjalo da prevoze francusku robu. Također, u tom periodu ratificirani su i Navigacijski akti, dovedavši u pitanje općenitu mogućnost mira i koegzistencije, kamoli savezništva.¹¹⁵

¹¹¹ Isto. str. 65.-66.

¹¹² History. URL: <https://www.history.com/this-day-in-history/rhode-island-founder-banished-from-massachusetts> (2020-16-8)

¹¹³ National Constitution Center. URL: https://constitutioncenter.org/timeline/html/cw01_11804.html#:~:text=As%20she%20had%20in%20England,co nvicted%20and%20banished%20from%20Massachusetts. (2020-16-8)

¹¹⁴ Schoolcraft, Henry. The Capture of New Amsterdam. The English Historical Review. 1907. str. 674.

¹¹⁵ Isto. str. 674.-675.

Nizozemskom kolonijom u Sjevernoj Americi je od 1646. upravljao Peter Stuyvesant, a sama kolonija spominje se od 1609. godine i dolaska Engleza Henryja Hudsona koji je u ime nizozemske Istočnoindijske kompanije ucrtao navedeno područje i položio pravo na nju. Na vrhuncu svoga postojanja Nova Nizozemska obuhvaćala je teritorij današnjih New Yorka, New Jersey, Connecticuta, Pennsylvanie i Delawarea. Centar trgovine predstavljao je grad Benwyck, današnji Albany, u kojemu se stanovništvo najviše bavilo trgovinom krznom i uzgojem duhana.¹¹⁶

Stuyvesant je kontrolirao područje mješovitog stanovništva u kojemu se govorilo čak 18 jezika. Stanovništvo Nove Nizozemske, posebice Novog Amsterdama bilo je iznimno diverzificirano, a u pokušajima kontrole te različitosti grad je bio ispred svoga vremena po stupnju tolerancije prema raznim kulturama i političkom smjeru zasnovanom na protokapitalističkom sustavu. New Amsterdam bio je pun vještih trgovaca, obrtnika i dioničara koji su samostalno doprinosili najvećem izvoru zarade, posredničkoj trgovini.¹¹⁷

U periodu restauracije dinastije Stuart Charles II. naumio je provesti reorganizaciju američkih kolonija kroz ograničenje puritanske samovolje i, naravno, oduzimanje Novog Amsterdama. John Winthrop, iako se nije slagao s antipuritanskim mjerama, bio je politički realist i počeo je surađivati s vojvodom od Yorka koji je na kraljev naputak trebao zauzeti Novi Amsterdam. Umjesto otvorenog sukoba odrađeni su pregovori između Stuyvesanta i Winthropa, te tek nakon davanja velikodušnih mirovnih uvjeta Stuyvesant popušta i predaje Novi Amsterdam u engleske ruke. New York se od tada razvija u potpuno drugom smjeru od ostatka američkog teritorija. Razlog tomu treba tražiti u prethodno spomenutim činjenicama, odnosno u usađenoj nizozemskoj tolerantnosti i naslijeđu slobodne trgovine koja je dovela do kulturne mobilnosti i etničke raznolikosti.¹¹⁸

¹¹⁶ Shorto, Russell. New Amsterdam Becomes New York. 2010. URL: <https://www.americanheritage.com/new-amsterdam-becomes-new-york> (2020-17-8)

¹¹⁷ Shorto, Russell. New Amsterdam Becomes New York, 2010. URL: <https://www.americanheritage.com/new-amsterdam-becomes-new-york> (2020-17-8)

¹¹⁸ Shorto, Russell. New Amsterdam Becomes New York. 2010., URL: <https://www.americanheritage.com/new-amsterdam-becomes-new-york> (2020-17-8)

8. ODJECI VELIČANSTVENE REVOLUCIJE U AMERIČKIM KOLONIJAMA

Unatoč uspješnoj konsolidaciji utjecaja u kolonijama kralj James II. (1685.-1688.) gubio je utjecaj među pripadnicima Parlamenta i među britanskim stanovništvom. Njegov dolazak na prijestolje 1685. godine otuđio je većinu stanovništva zbog jednostavnog razloga: bio je gorljivi rimokatolik. Kralj je 1687. proglasio kontroverzan zakon, Deklaraciju o oprost, kojim se suspendirao svaki zakon o kažnjavanju vjerskih disidenata. Dodatna uvreda upućena protestantskoj Engleskoj odvila se nakon otvorenih prosvjeda šestorice biskupa, među kojima se isticao biskup Canterburyja William Sancroft. Svih šest biskupa osuđeno je za klevetu protiv kraljevske osobe. Uz to, kralj je sa suprugom dobio sina što je za monarhiju značilo definitivni nastavak prokatoličke politike.¹¹⁹

Odgovor na to uputilo je sedmero eminentnih britanskih političara s obje strane spektra, pozvavši Williama Oranskog na preuzimanje prijestolja vojnim putem. Njegov dolazak na prijestolje bio bi i linijski opravdan, budući da je William bio kraljev nećak i ujedno zet, te je do rođenja Jamesova sina zajedno sa suprugom Mary bio idući u redu nasljeđivanja.¹²⁰

William je nakon godinu dana napokon stigao na englesko tlo, nakon čega se uputio prema glavnom gradu Carstva, očekujući barem nekakav otpor, no otpora jednostavno nije bilo. Štoviše, Jamesa II. u tom trenutku napuštaju svi važniji članovi kraljevskoga dvora, pa čak i kćer Anne. James II. bio je prisiljen odreći se prijestolja i abdicirati u Francusku.¹²¹

Nakon nekrvavog i jednostavnog prijelaza vlasti na Williama III. (1689.-1702.) i Mary II. potrebno je bilo sazvati Parlament, što je i učinjeno 22. siječnja 1689. godine. Uz predaju krune, Parlament je novoj vlasti predložio prvo Deklaraciju o pravima, a zatim i Povelju o pravima, dokument poznatiji kao Bill of Rights.¹²² Bill of Rights ozakonio je česte parlamentarne sjednice, slobodne izbore i slobodu govora u Parlamentu. Uz to ozakonio je pravo Parlamenta na sprječavanje uvođenja novih poreznih obveza bez pristanka Parlamenta,

¹¹⁹ Glorious Revolution. Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica. 1999. URL: <https://www.britannica.com/event/Glorious-Revolution> (2020-18-8)

¹²⁰ Glorious Revolution. Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica. 1999. URL: <https://www.britannica.com/event/Glorious-Revolution> (2020-18-8)

¹²¹ Glorious Revolution. Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica. 1999. URL: <https://www.britannica.com/event/Glorious-Revolution> (2020-18-8)

¹²² Glorious Revolution. Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica. 1999. URL: <https://www.britannica.com/event/Glorious-Revolution> (2020-18-8)

sprječavo je miješanje kralja u parlamentarne poslove i osiguravao je jednako odnošenje sudova prema podanicima Engleskog carstva.¹²³

Revolucija u Engleskoj, čak i u svom najširem smislu nije bila generalni uzrok daljnjih previranja u kolonijama, no definitivno je ocrtavala djelić smjera u kojemu će se razvijati daljnja politička svijest sjevernoameričkih teritorija. Glavne uzroke rasta političke svijesti koji se djelomično jesu očitovali kroz Veličanstvenu revoluciju jesu lokalni uzroci, smatrani normom po kojem se ogleda kolonijalno nezadovoljstvo.¹²⁴

8.1. BOSTONSKI USTANAK

Možda i najpoznatiji od ustanaka, osim onoga u New Yorku, odvio se 1689. godine u Bostonu, usmjeren protiv guvernera Nove Engleske, sir Edmunda Androsa koji je na vlast u grad stigao godinu dana ranije.

Androsova vlast okarakterizirana je zaostalom i zasnovanom na autokraciji i kvazifeudalnom uređenju. Postavši guvernerom automatski si je dodjeljivao titule vrhovnog zapovjednika, admirala, državnog zakonodavca, poreznika i feudalnog gospodara. U suštini. Andros je u svojoj osobi posjedovao gotovo kraljevske ovlasti koje bi čak i u rukama pomirljive i demokratski usmjerene osobe uzrokovale rastrojenost na neovisnost naviklog stanovništva, a kamoli u rukama vojnog lica i osobe koja cijeni dužnost i poslušnost prema kralju više od dobrobiti stanovništva.¹²⁵ Andros je optužen za iskorištavanje svog položaja i oduzimanje osobne slobode kroz donošenje zakona i nametanje poreza, favoriziranje tiranijske vlasti i ilegalno bogaćenje na račun radišne populacije.¹²⁶

Pravi kamen spoticanja između kolonista i matične države, koji se počeo manifestirati u tom periodu kroz nedostatak pravog predstavničkog tijela u kolonijama. To dovodi do neplaćanja poreza u znak protesta i smatranja situacije gotovo izrabljivačkom. Stanovnici Massachusettsa pokušali su direktnim obraćanjem kralju sa svrhom dobivanja legitimnoga glasa, no bezuspješno. Ubrzo je Engleska zahvaćena promjenom vlasti, uzrokovavši uzbuđenje

¹²³ Bill of Rights 1689. URL: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/parliamentaryauthority/revolution/collections1/collections-glorious-revolution/billofrights/> (10-9-2020)

¹²⁴ McLean Andrews, Charles. Nav. Dj. str. 302.

¹²⁵ Isto. str. 303.

¹²⁶ Isto. str. 304.

i nadu u dobivanje kolonijalnog predstavnitva i dovedavši do općeg ustanka protiv Androsove vlasti.¹²⁷

Ustanici su 1689. osnovali reprezentativno tijelo na čelu s prijašnjim guvernerom Simonom Bradstreetom, pod čijim je vodstvom Andros smijenjen te je 24. svibnja iste godine ustanovljen konvent i ponovno oformljena vlast po statutu staroga čartera. Ubrzo nakon proklamacije uspona Williama III. i Mary svoje čartere u pogon stavljaju Connecticut i Rhode Island, što je u Engleskoj dopušteno na temelju mišljenja da sami čarteri nikada ni nisu prestali biti zakonski valjani. Međutim, čarter Massachusetts Bay kolonije proglašen je nevažećim na temelju neposlušnosti prijašnje vlasti, te je umjesto demokratske vlasti kolonija uređena poput New Yorka, odnosno postala je provincijalna kolonija.¹²⁸

8.2. USTANAK U NEW YORKU

Unatoč nepostojanju demokratskih ustanova nezadovoljstvo upravom Francisa Nicholsona pred dolazak Williama III. je na vrhuncu, unatoč početnom zanosu i mirnom suživotu fokusiranom na stvaranje mirne atmosfere s graničnim Indijancima. No s dolaskom Williama III. i zbacivanjem Androsa, New York počinje osjećati revolucionaran strah, dodatno pojačan nakon objave rata Engleskoj od strane Luja XIV. (1643.-1715.) koji je planirao zauzeti nove kolonijalne teritorije. Usred takvih okolnosti njujorško nezadovoljstvo lokalnom upravom izašlo je na vidjelo, počevši od Long Islanda do Queensa i Westchestera koji počinju s protjerivanjem lokalnih službenika.

Vrhunac pobune uslijedio je nakon prvobitne pomirljivosti između Nicholsona i militantnih gradskih skupina, no nakon kontroverzne prijetnje koja se ticala spaljivanja grada, pobunjenici na čelu s Jacobom Leislerom zauzimaju gradsku utvrdu i odbijaju suradnju s gradskim autoritetima.¹²⁹

Dolaskom Williama III. na vlast Leisler je prisvojio dokument kojim se njegova vlast ozakonjuje, nakon čega je počeo s imenovanjem sudaca, činovnika, poreznika i milicije,

¹²⁷ Isto. str. 305.

¹²⁸ Isto. str. 307.-308.

¹²⁹ Isto. str. 312.

terorizirajući i ono malo oporbe koje je okupio protiv sebe. Kasnije, 1690. godine prisvaja i Albany.¹³⁰

Međutim, engleski trgovački odbor nije blagonaklono gledao na Leislerovo preuzimanje vlasti, poslavši u studenom 1690. trupe pod zapovjedništvom Henryja Sloughtera, ujedno i budućeg guvernera. Po dolasku Sloughtera Leisler je prisiljen predati se, te je osuđen na smrt. Unatoč nepotrebnj okrutnosti, Leisler je čvrsto vjerovao u pravednost ustanka koji po ničemu nije bio protuustavan i usmjeren protiv kraljevske vlasti.¹³¹

Sloughter je 1691. počeo sa zasjedanjem konventa zaduženog za izabiranje guvernerske pozicije i donošenje zakona. Taj konvent je 15. svibnja iste godine već na prvom zasjedanju donio određene odredbe o pravima i ustupcima građana New Yorka. Između ostalog, po novim odredbama izbori se vrše godišnje, definiran je status zemljoposjednika kao osobe koja godišnje zaradi 40 šilinga na svom posjedu, uz odstranjivanje katolika iz gradske uprave. Manje liberalan nego prošli, taj je statut bio anuliran kraljevskom odlukom na temelju navodno preopsežnih privilegija. Iako je u New Yorku *de facto* zasjedao zastupnički dom, prava i ustupci populacije ostali su nedefinirani, a borba za slobodu tiska i govora trajala je još pola stoljeća.

¹³⁰ Isto. str. 313.

¹³¹ Isto. str. 315.-316.

9. UZROCI REVOLUCIJE I POSTREVOLUCIONARNO UREĐENJE

9.1. POLITIČKO-EKONOMSKE POSLJEDICE FRANCUSKO-INDIJANSKOG RATA

Francusko-indijanski rat smatra se dijelom većeg devetogodišnjeg konflikta između Francuske i Velike Britanije koji se veže na Sedmogodišnji rat u trajanju od 1756.-1763. godine. Važnost Francusko-indijanskog rata u Sjevernoj Americi je u tome što je rat direktno odlučivao o budućnosti sjevernoameričkog teritoriju u vidu daljnje francuske ili britanske kontrole.¹³²

Rat je izbio nakon sukoba pennsylvanijskih i francuskih trgovaca na rijeci Allegheny. Nakon početnih francuskih trijumfa pobjedu odnosi Britansko Carstvo, a sukob je formalno završen potpisivanjem mirovnog sporazuma u Parizu 10. veljače 1763. godine.¹³³

Prema točkama mirovnog sporazuma Francuska je prisiljena predati Kanadu i odreći se svih teritorijalnih težnji upućenih prema teritoriju istočno od rijeke Mississippi i Louisiani, odnosno New Orleansu. Španjolska, koja je u završnom stadiju rata ušla u rat na francuskoj strani bila je prisiljena odreći se Floride u zamjenu za okupiranu Havanu.

Rezultat Francusko-indijanskog rata bio je potpuno napuštanje francuskih kolonijalnih ambicija u Sjevernoj Americi, čime je definitivno osigurana dominacija britanskog kolonijalnog carstva.¹³⁴

9.2. „TAXATION WITHOUT REPRESENTATION“¹³⁵

Iako se činilo kako će Britanija stoljećima dominirati sjevernoameričkim kontinentom sudeći po uspjehu u Francusko-indijanskom ratu, intenzitet britanske strahovlade igrao je veliku ulogu u postepenom gubitku utjecaja u američkim kolonijama, posebice nakon serije akata po kojima se oštećena britanska privreda planirala oporaviti koristeći se američkim resursima. Prije Francusko-indijanskog rata postojala je solidna osnova za održavanje ovisnosti o matičnoj

¹³² Isto.

¹³³ French and Indian War. //Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica. 1999. <https://www.britannica.com/event/French-and-Indian-War> (2020-19-8)

¹³⁴ French and Indian War. //Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica. 1999. <https://www.britannica.com/event/French-and-Indian-War> (2020-19-8)

¹³⁵ Hrv: „Nema oporezivanja bez zastupanja“. Citat iz govora Jamesa Otisa o problemu nepostojanja američkog predstavništva u britanskom Parlamentu.

državi, no predodžba se mijenja s završetkom istoga, posebice zbog toga što su kolonije uvidjele kako ovisnost o matičnoj državi umjesto donošenja povlastica donosi isključivo obaveze i sudjelovanje u ratnim zbivanjima bez pravog predstavnništva u Parlamentu. Ideja Jamesa Otisa o postojanju američkog predstavnništva u britanskom Parlamentu dovela je do napetosti između kolonijalnih teritorija i matične države, posebice nakon britanskih pokušaja nametanja carinskih nameta koji se, između ostaloga, smatraju direktnim uzrocima Američke revolucije.¹³⁶

9.3. BRITANSKE KOLONIJE UOČI REVOLUCIJE

Ukupan broj stanovnika u kolonijama prelazio je 2 milijuna, no gušće naseljen bio je Sjever, ponajviše zbog toga što za razliku od prekapitalističkog i zemljoradničkog južnog dijela je naglasak bio na industrijalizaciji i rastu urbaniziranih gradova poput Bostona, New Yorka i Philadelphije. Međutim, to ne znači da Jug nije imao svoja urbana područja poput Charlestonea ili Richmonda, no ti gradski centri bili su višestruko slabije razvijeni i manji za razliku od njihovim sjevernjačkih pandana.¹³⁷

Razlike između gradskih centara dvaju regija kontinenta ne staju samo na veličini gradova. Jug je sačinjavalo prema poljoprivredi usmjereno stanovništvo koje je svoj izvor prihoda dobivalo preko plantaža koje vode elitne društvene skupine plantažera koje su obrazovane i u vojnim pitanjima. Sjever, u drugu ruku, možemo smatrati središtem ekonomskog i gospodarskog procvata u kolonijama.¹³⁸

Grana industrije u kojemu su kolonije prednjačile naspram matične zemlje zasigurno je brodogradnja, posebice na području Nove Engleske. Nova Engleska preuzela je primat u kolonijalnoj proizvodnji brodova zbog raspolaganja ogromnim količinama jeftinog i kvalitetnog američkog drveta. Povrh toga, sjevernoameričke kolonije raspolagale su i velikim količinama konoplje koja je bila primarni materijal pri izradi kvalitetne užadi i jedara. Uz to postojalo je obilje pakline, terpentina, katrana, kao i lijevanog željeza korištenog za izradu sidra i lanaca. Sva navedena prirodna bogatstva i pametna industrijska ulaganja dovela su do toga da su u drugoj polovici 18. stoljeća sjevernoameričke kolonije bile u stanju proizvesti 140

¹³⁶ French and Indian War. //Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica. 1999. <https://www.britannica.com/event/French-and-Indian-War> (2020-19-8)

¹³⁷ Cravetto, Enrico. Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije. Europapress Holding. Zagreb. 2008. str. 369.

¹³⁸ Isto. str. 370.-371.

brodova, od kojih je trećina odlazila u metropolu na relativnu štetu i nezadovoljstvo domaćih proizvođača.¹³⁹

Što se tiče ostalih grana proizvodnje koje su stvarale solidan kapital u sjevernoameričkim kolonijama ističu se proizvodnja ruma i prehrambena industrija. U Novoj Engleskoj je sredinom 18. stoljeća u Massachusettsu postojalo preko 60 destilerija koje su godišnje proizvodile 7 milijuna litara ruma. Prehrambena industrija najzastupljenija je u Pennsylvaniji i u južnim kolonijama. Od dobara koja se najviše proizvode ističe se brašno sa 350 000 bačvi godišnje te kobasice, kruh i krumpir, ali i duhan, indigo i pamuk na Jugu.¹⁴⁰

Početna reakcija Velike Britanije može se sažeti u jednu riječ – zabrinutost. Činjenica da sjevernoameričke kolonije po čistoj količini proizvodnje počinju parirati proizvodnji matične zemlje te da se pokušavaju nametnuti kao važan dio svjetske trgovine navela je javno mnijenje na mišljenje kako kolonije moraju biti apsolutno podređene metropoli i služiti interesima te metropole, a ne joj konkurirati. Upravo zbog toga britanski Parlament donosi niz zakona kojima se pokušavala zatomiti američka proizvodnja, budući da je postalo jasno kako industrije poput proizvodnje sirovog i lijevanog željeza, ali i brodogradnja i posrednička trgovina su na dobrom putu prema nadmašivanju britanske proizvodnje.¹⁴¹

9.4. TRGOVAČKI MONOPOL VELIKE BRITANIJE

Jedna od posljedica Sedmogodišnjeg rata je stvaranje golemog javnog duga kojeg porezni obveznici nisu mogli zadovoljiti kroz povećanje poreza. Taj problem doveo je do pretjeranog okretanja kolonijalnim posjedima koje matična država tretira gotovo isključivo kao izvor prihoda. Jedan od izgovora za takav tretman bio je i taj da se sam rat i vodio zbog interesa kolonija. Velika Britanija uvodi postrožene zakone oko izvoza pakline, duhana, riže i drva – onih materijala i prehrambenih proizvoda kojima su kolonije obilovale i u konačnici dominirale na tržištu. Zakoni su uključivali i zabranu izvoza u ijednu državu osim Velike Britanije, koja je sada u mogućnosti iskoristiti trgovački monopol rastom cijena na svjetskom tržištu. Kao protumjera, u sjevernoameričke kolonije zabranjen je uvoz bilo kojeg proizvoda koji ne potiče iz Velike Britanije ili iz britanskog imperija. Takva odredba značila je da su kolonije prisiljene

¹³⁹ Isto. str. 371.

¹⁴⁰ Isto. str. 371.-372.

¹⁴¹ Isto. str. 372.

prodavati npr. vlastito sirovo željezo od kojega su zatim prisiljene kupovati obrađene metalurške proizvode po znatno višoj cijeni.¹⁴²

Neposredno po završetku Francusko-indijanskog rata britanska vlada u težnji za oporavkom državne ekonomije počinje nametati nepovoljne carinske i porezne namete kolonijalnim teritorijima. Prvi od spomenutih nameta bio je American Revenue Act, poznatiji pod imenom Sugar Act¹⁴³, donesen 1764. godine. Sugar Act zapravo je bio revizija akta donesenog trideset godina ranije koji se ticao regulacije šećera i melase.

Sjevernoameričke kolonije nalazile su se u konstantnom nedostatku stabilne valute kojom bi se vršila razmjena dobara. Rudnici zlata i srebra gotovo da nisu postojali, prisiljavajući kolonije na dobavljanje resursa po visokoj cijeni iz matične države, zbog čega su brojne kolonije alternativu tražile kroz tiskanje novca u obliku kreditnih obveznica, no zbog neregulacije i nestandardizacije takvog tipa novca on u Londonu nije vrijedio ništa. Dodatna konfuzija nastajala je pri nedefiniranoj ulozi novčanica u pogledu isplate kamata, kupovine ili otplate dugova, bilo državnih ili privatnih. Britanski trgovci, shodno tomu, nisu bili pretjerano zadovoljni takvim sustavom što zbog konfuznosti, što zbog čestog i naglog obezvrjeđenja kolonijalnog novca. Kao odgovor na to Parlament je 1. rujna 1764. izglasao tzv. Currency Act kojim je engleska vlast efektivno preuzela kontrolu nad kolonijalnim financijskim sustavom.¹⁴⁴

Prihodi prikupljeni Stamp Actom 1765. trebali su služiti za uzdržavanje trupa u kolonijama kolonijalnim novcem, no ubrzo se postavilo pitanje potrebe vojske u kolonijama i ima li britanska vlada uopće pravo određivanja poreza koloniji koja ne sudjeluje u državnim pitanjima budući da nemaju predstavnika u Parlamentu koji bi branio interese kolonija. Stoga američke kolonije zahtijevaju od Parlamenta priznavanje lokalnih skupština kao lokalnih parlamenata, kao što su dopuštali u određenim državama koje su također bile pod britanskom vlašću. Argument je u određenom smislu bio valjan; sjevernoameričke kolonije bile su najveći

¹⁴² Isto. str. 374.-375.

¹⁴³ Po tom aktu kolonijalni trgovci trebali su plaćati porez u visini od 6 penija po galonu uvezene melase, no zbog raširene trgovinske korupcije taj porez je uglavnom ostajao utajen zbog čega je sama svrha poreza, a to je smanjivanje cijene engleskog proizvoda u odnosu na francuski propala. Shodno tomu, prisutnost kraljevske mornarice u kolonijama značajno je povećana uz naredbe strože kontrole tereta i carine. Parlament je također proveo reevaluaciju poreznog zakona, spustivši porez na melasu i šećer sa 6 na 3 penija po galonu. Uz to, zakon je odsad uključivao i neka nova proizvodna dobra poput vina, kave, paprike, finih tkanina, pamuka, drva i željeza.

¹⁴⁴ Odredbe akta branile su tiskanje novih novčanica i korištenje starih u korist „tvrde“ valute, odnosno engleske funte, nakon čega su kolonijalne novčanice potpuno ukinute. Dodatan propis vezan uz doneseni akt ticao se uvođenja superiornog vice admiralskog suda zaduženog za rješavanje sporova vezanih za krijumčarenje ili slično u britansku korist. Reakcija kolonija očitovala se kroz burne proteste budući da su ionako bili u deficitarnom trgovinskom odnosu sa Velikom Britanijom, argumentirajući kako će dodatne restrikcije samo otežati situaciju.

teritorij i najveći izvor prihoda koji je mogao parirati europskoj trgovini, no dopustiti takav ustupak značio je ukidanje kolonijalnog statusa i stvaranje federalne države koja bi i dalje nominalno ostala pod britanskom vlašću.¹⁴⁵

Unatoč ukidanju Stamp Acta britanski politički vrh i dalje smatra kako ima neprikosnovo pravo oporezivati koloniste. Posljedično tomu britanska vlada uvodi nove carinske takse na proizvode kao što su čaj, staklo, olovo, papir i boju, znane kao Townshend Acts (nazvani po Charlesu Townshendu), no u povijesti zbog posljedica zapamćene kao Tea Act.¹⁴⁶

9.5. POČETAK ORUŽANE BORBE

Početke oružane borbe možemo pratiti sve do Bostonske čajanke u prosincu 1773. kao ekstremne reakcije na Tea Act i oporezivanje kojim je zabranjeno kupovanje čaja osim ako on nije proizveden u Velikoj Britaniji ili teritoriju Carstva, što je naravno značilo monopolizaciju i kupovanje po mnogo većim cijenama. Tada već aktivna skupina buntovnika koju slobodno možemo zvati i prvim pravim revolucionarima u kolonijama koja se i prije toga borila protiv žestokog oporezivanja, Sinovi slobode (Sons of *Liberty*), je pod okriljem noći i indijanskog ruha uništila oko 340 bačvi engleskog čaja, odnosno oko 2 milijuna funti ako govorimo o financijskom gubitku.¹⁴⁷

U rujnu 1774. godine organiziran je Prvi kontinentalni kongres u Philadelphiji na kojem sudjeluje 12 kolonija – New Hampshire, Massachusetts, Rhode Island, Connecticut, New York, New Jersey, Pennsylvania, Delaware, Maryland, Virginia, Sjeverna i Južna Karolina.

Glavna tema rasprave na Kongresu bili su svi mogući načini otpora i obrambenih mjera protiv monopola i odmazde matične države. Zaključeno je kako su američke kolonije s metropolom povezane isključivo preko osobe kralja, budući da nemaju svoje predstavnike u Parlamentu, te da vlast u američkim kolonijama mora biti u rukama lokalnih skupština. Bio je to daleko manje radikalni stav većine američkih zastupnika koja je u tom periodu i dalje aktivno tražila izbjegavanje bilo kakvog sukoba sa tada daleko moćnijim suparnikom koji posjeduje jednu od najsnažnijih kopnenih vojski i daleko najsnažniju mornaricu u Europi. Međutim, govorom massachusettskog zastupnika Thomasa Painea koji je zastupao radikalne ideje i u

¹⁴⁵ Isto. str. 381.

¹⁴⁶ Isto. str. 383.

¹⁴⁷ Isto. str. 384.

konačnici iskusio britansku nepravdu na svom tlu utvrđeno je da krivnja parlamenta u ophođenju prema kolonijama mora biti i odgovornost kralja, odnosno Georgea III (1760.-1820.).¹⁴⁸

9.6. UTJECAJ PROSVJETITELJSTVA NA AMERIČKU POLITIČKU SVIJEST

Što se tiče utjecaja prosvjetiteljstva na američku političku svijest, dominantan doprinos prvenstveno dolazi od škotskih prosvjetitelja poput Davida Humea, Adama Smitha, Adama Fergusona i Francisa Hutchersona. Iako se prosvjetiteljstvo u svom najširem smislu smatra francuskim konceptom potaknutim radovima J.J. Rousseaua ili Voltairea, za američke standarde francusko viđenje društva, politike ili ekonomije bilo je preradikalno. S jedne strane njihov pogled podudarao se s američkim idealima, no Rousseau je, primjerice, bio pretjerano demokratičan, dok je Voltaire bio pretjerano sekularistički nastrojen s obzirom na američku protestantsku tradiciju.¹⁴⁹

Američko prosvjetiteljstvo postalo je popularnim konceptom relativno kasno u odnosu na Europu, uklopljeno u vremenski okvir od otprilike 1765.-1815. godine. Kao što je navedeno, na američke mislioce najveći utjecaj vršili su škotski prosvjetitelji. Hume i Smith podarili su američkom narodu pogled na ekonomiju *laissez-faire*¹⁵⁰ sa svojom individualističkom praksom kao najvrijednijim izvorom sreće i prosperiteta za većinu stanovništva. Također, škotski mislioci postali su izrazito popularni i zbog dijeljenja ideja o individualnosti pojedinca i prava pojedinca koja su tom pojedincu prirodno osigurana i neoduziva, kao i konceptu građanske moralnosti. Također, izniman utjecaj na američku javnost izvršio je i Thomas Reid i njegova filozofija zdravog razuma (*common sense*), koja je Amerikancima usadila osjećaj jednakosti zasnovan na moralnosti umjesto na materijalnoj bazi.¹⁵¹

No, možda najveći utjecaj na američku političku svijest imao je Škot Francis Hutcheson. U svojim studijama moralne filozofije Hutcheson je uključivao ljudsku prirodu kao obavezan

¹⁴⁸ Isto. str. 384.-385.

¹⁴⁹ Ciment, James. *Colonial America: An Encyclopedia of Social, Political, Cultural, and Economic History*. Sharpe Reference. New York. 2013. str. 248.

¹⁵⁰ Hrv. „pustiti stvari da idu svojim tijekom“, francuski izraz kojim se izražava liberalni zahtjev da se iz gospodarskog života ukloni svako miješanje države i prepusti samostalnim ekonomskim subjektima da nesmetano posluju prema svojim željama i interesima, uređujući ugovorno svoje međusobne odnose u skladu s autonomnom logikom ekonomskog života u uvjetima neograničene slobode proizvođača i potrošača, slobodne poduzetničke inicijative i zaštite privatnoga vlasništva.

¹⁵¹ Isto. str. 248.

faktor pri evaluaciji ljudske dobrote i generalnog ljudskog zadovoljstva. Njegov najvažniji rad „A System of Moral Philosophy“ bavio se tipovima društvenih ugovora, ljudskim pravima i savjetovanjem ponašanja uzornog građanina. Hutchesonov najpoznatiji argument bavio se predodžbom kako je moralni odnos čovjeka u potpunosti intuitivan umjesto razuman, te da imperativ mora biti stavljen na osiguravanje zadovoljstva za najveći broj stanovništva, postavivši time temelje utilitarizma. Osim toga, Hutchesonovo mišljenje je Amerikancima bilo privlačno i zbog toga što je njegov rad podržavao vjersku slobodu, ekonomsku neovisnost i reformiranje reprezentativnih institucija.¹⁵²

Važno je napomenuti kako su američki ideali slobode i republikanstva značajan odjek imali i u Velikoj Britaniji kroz radove britanskih libertarijanaca Johna Trencharda i Thomasa Gordona, čiji najpoznatiji politički pamflet „Katonova pisma“ su anonimno tiskana u kolonijalnim novinama. Temeljne ideje dvojca ticale su se korupcije unutar britanske vlasti. Te su ideje bile izrazito antiaristokratske, napadajući visoke crkvene dužnosnike i britanske političare. Možda i najveći doprinos nalazi se u čvrstom vjerovanju u građanske slobode i opiranje božanskom pravu britanskog monarha koji pasivnu poslušnost podanika smatra gotovo obaveznom. Njihova 144 pisma zapravo postavljaju čvrste temelje kasnijoj američkoj ideologiji slobode savjesti, tiska i govora.

Za razliku od europskih pandana, većina američkih prosvjetitelja bila je politički aktivna i sudjelovala je u najvažnijim trenucima formiranja američke suverene države. Među njima se ističu Thomas Jefferson, John Adams i Benjamin Franklin. Jeffersonov pamflet „A Summary View of the Rights of British America“ („Sažeti pogled na prava Britanske Amerike“) izdan 1774. kao reakcija na Intolerable Acts¹⁵³ (Nepodnošljivi akti) označava najraniji američki doprinos kolonijalnoj debati u kojoj Jefferson potvrđuje većinu prethodno navedenih prosvjetiteljskih ideja te odbacuje parlamentarni autoritet nad kolonijama, smatrajući kako jedina spona između dvaju zasebnih država treba ostati kraljevska figura. John Adams, s druge strane, nije pisao opsežna djela o političkoj teoriji ili prosvjetiteljskim idejama, nego je raspravljao o republikanskom uređenju države na temelju prava, a ne ljudskog nahođenja. Pod tim Adams smatra da takvo uređenje minimalizira rizik od ljudske samovolje. Franklinov

¹⁵² Isto.

¹⁵³ Odgovor britanske vlade nakon Bostonske čajanke. Nepodnošljivi akti sastojali su se od niza mjera kojima su sudionici Bostonske čajanke trebali biti kažnjeni za počinjeno djelo protiv kralja i Parlamenta.

doprinos očituje se u američkoj liberalnoj ideologiji po kojoj je moralni intelektualni napredak imperativ za društveni napredak vidljiv po materijalnoj dobrobiti.¹⁵⁴

10. DVA VIDENJA USTAVA

U najtežim trenucima Američkog rata za neovisnost (1775.-1783.) američkom vodstvu postalo je očito kako najveća slabost kolonija leži u njihovoj međusobnoj otuđenosti. Možemo zaključiti kako je bilo iznimno teško održati 13 malih i pojedinačno slabih kolonija na okupu bez mogućnosti ugroze od strane bilo koje druge kolonijalne sile, ili pak ugroze od njih samih budući da se duboko razlikuju kulturalno i ekonomski. Za vrijeme Američke revolucije, a i neposredno prije nje u američkim kolonijama postojale su goleme razlike između kolonija, i to u upravi, tradiciji, društvenoj strukturi, klasnoj podjeli, religijskim i ideološkim podjelama. Najveći jaz zasigurno je nastajao na relaciji Sjever-Jug između trgovačkih, građanskih i industrijaliziranih kolonija Sjevera i još tada pretkapitalističkog, zemljoposjedničkog i aristokratskog Juga.¹⁵⁵

Što se tiče organizacije države i Ustava nakon rata za neovisnost, sjevernjački kapitalisti teže što čvršćem ujedinjenju bivših kolonija radi postojanijeg tržišta i mogućnosti lagodnije komunikacije i organizacije, no u stvari to čvršće povezivanje značilo je osiguranje kvalitete sjevernjačkog života na štetu južnjačkih zemljoposjednika. Na Jugu, s druge strane vlada demokratski pritisak narodnih masa sklonijih autonomiji i iznošenju zahtjeva preko društvenih skupština nego preko distanciranih vrhovnih tijela. Zaključno, možemo reći kako je Sjever zahtijevao unitarističko čvrsto povezivanje kolonija, dok je Jug zagovarao decentraliziraniji sustav, odnosno federalističko uređenje nove države.¹⁵⁶

¹⁵⁴ Isto. str. 249.

¹⁵⁵ Cravetto, Enrico. Nav. dj. str. 413.

¹⁵⁶ Isto. str. 413.-414.

10.1. ČLANCI O KONFEDERACIJI

Radi udovoljavanja južnjačkim zahtjevima i pritisku Sjever je s Jugom u početnim godinama rata sklopio svojevrsan upravljački blok 1777. godine kada se u potpunosti očitovala potreba za ozbiljnijim ujedinjenjem koje nadilazi revolucionarni zanos. Južnjački veleposjednici koji su kroz ratne godine radikalizirali revoluciju te u američkim vojnim pitanjima imali nekolicinu visokoprofiliranih političkih osoba – između ostalog, kontinentalnu vojsku vodio je George Washington, koji je bio južnjak – nisu nikako bili spremni prihvatiti visoko centraliziranu vlast. Kao posljedica neslaganja nastao je svojevrsan kompromis 1781. godine, kada nastaju Članci o Konfederaciji. To možemo smatrati prvim Ustavom Sjedinjenih Američkih Država.

Međutim, vrlo brzo su se razlike između država pokazale nepremostivima, posebice u odnosu Sjever-Jug. Iako su oba bloka prihvatila federativno uređenje nove države, južnjačko konfederativno shvaćanje ujedinjenja po kojemu bi središnja vlast komunicirala s stanovništvom isključivo preko državnih tijela se kosila sa sjevernjačkim viđenjem koje je zahtijevalo jače unitarističko uređenje u kojemu bi središnja vlast imala direktnu upravu nad pojedinim državama članicama. Kamen spoticanja bio je upravo u tome – južnjaci su smatrali kako bi pretjerani unitarizam doveo do snažno centralizirane države u kojoj bi južne države bile znatno podređenije sjevernjačkim interesima.¹⁵⁷

Konfederativna vlast vodila je vanjsku politiku i diplomatske aktivnosti te koordinirala oružanim snagama, odnosno kontinentalnom vojskom za vrijeme rata. Zauzvrat od država članica središnja vlast zahtijeva osiguravanje određenog broja vojnika i časnika. Središnja vlast također je bila zadužena za homogeniziranje vojske kroz nabavu uniformi, imenovanjem generala i određivanjem univerzalnih propisa i pravila, kao i upravljanjem mornaricom. Nadalje, povjerena joj je kontrola nad zajedničkom riznicom, kao i održavanje novčanog sustava i izdavanje novčanica, sklapanja ugovora o zajmu i upravljanje zajedničkom riznicom. Građanima novostvorene konfederacije zajamčena su jednaka prava i potpuna sloboda kretanja.¹⁵⁸

Što se tiče organizacije izvršne vlasti, iznad svega nalazi se Kongres koji imenuje izvršni odbor koji ima zaduženja vlade, no važno je napomenuti kako se izvršna vlast mogla podrediti zakonodavnoj vlasti u nekim slučajevima. Kompromis i protumjera unitarizmu postignut je na

¹⁵⁷ Isto. str. 415.

¹⁵⁸ Isto. str. 415.-416.

taj način da države članice mogu nadzirati rad Kongresa, budući da je isti sastavljen od predstavnika država. Posebna je pažnja dana sprječavanju dominaciji bankara i kapitalista na Sjeveru, što je postignuto kongresnim određivanjem visine troškova saveza koji su se dijelili na države članice, a ubirali putem poreza koji je u nadležnosti država.¹⁵⁹

Međutim, neposredno poslije rata ratni dugovi pokazali su se kao ogroman problem za mladu državu koje je dovelo do prekomjernog tiskanja novca, što je posljedično uzrokovalo inflaciju. Unatoč tome, problem nije bio samo u prekomjernoj inflaciji, već u tome što je konfederativno uređenje putem oporezivanja dozvoljavalo slabije razvijenim južnjačkim državama da većina tereta oporezivanja padne na bogate industrijalizirane sjevernjake. Imućni slojevi nisu bez razloga nakon revolucije lobirali za obustavljanje pretjerane demokratizacije nove države, te su povelili žestoku kampanju protiv Članaka o Konfederaciji. Glavni argument protudemokratizacije bila je činjenica da su se u narodne skupštine, na pritisak južnjaka, birali gotovo uvijek pučki predstavnici radi održavanja decentralističkih interesa.¹⁶⁰

10.2. FEDERALIZAM I ANTIFEDERALIZAM

Uz unutardržavne prevrate 1781. godine izbija i gospodarska kriza koja je duboko potresla prvenstveno građansko i seljačko stanovništvo. Došlo je do potrebe stvaranja novog „povijesnog bloka“ Sjevera i Juga, čiji cilj je bilo lakše upravljanje državama i stvaranje demokratske osnove koja bi ostala na razini forme, no koja bi i dalje zadržala prividno stanje konfederalizma i odbacila centralizam. Novi pokret u američkoj demokraciji temeljio se na standardizaciji već postojećeg federalističkog pokreta.¹⁶¹

Sukob federalista i antifederalista koncentriran je oko ratifikacije Ustava i uključivanja Povelje o Pravima, odnosno Bill of Rights. Federalisti su smatrali kako taj dodatak je nepotreban smatrajući kako Ustav sam po sebi dovoljno ograničava središnju vlast, dok su antifederalisti smatrali kako Ustav sam po sebi daje previše moći centralnoj vlasti, zbog čega je ispravak nužan u slučaju opresije.¹⁶²

¹⁵⁹ Isto. str. 416.

¹⁶⁰ Isto. str. 416.-417.

¹⁶¹ Isto. str. 418.

¹⁶² The Great Debate. URL: <https://www.constitutionfacts.com/us-articles-of-confederation/the-great-debate/> (9-22-20)

Federaliste pod vodstvom Alexandera Hamiltona možemo smatrati prvom pravom političkom strankom u SAD-u. Politički cilj federalista bio je okupljen oko obrane Ustava i sprječavanje amandmana smatrajući Bill of Rights nepotrebnim i protuustavnim dokumentom koji bi u stvari ograničavao moć pojedinca umjesto da ju garantira. Unatoč očitom protivljenju, federalistički blok morao je priznati poraz i prihvatiti niz amandmana koji će sačinjavati Bill of Rights, shvaćajući da ukoliko do tog kompromisa ne dođe, Ustav SAD-a vjerojatno ne bi mogao biti ratificiran mirnim putem.¹⁶³

Antifederalisti, s druge strane, se opiru ustavnom uređenju predloženom od strane Hamiltona i Madisona, smatrajući kako novi sustav predstavlja opasnost za osobne slobode i ne poduzima konkretne korake pri štitenju prava pojedinca. Za razliku od federalističkog unitarizma, antifederalisti se sastoje od nekolicine zasebnih blokova ujedinjenih u ideji, ali razlikujući se po načinu realizacije. Dio antifederalista smatrao je kako snažnija centralna vlast predstavlja prijetnju prema samoj neovisnosti saveznih država, dok drugi blok smatra kako novi model vlasti pokazuje karakteristike despotizma nalik onome u Velikoj Britaniji, što je dakako kontradiktorno cijeloj ideji Američke revolucije. Unatoč objektivnom neuspjehu antifederalista ne može se poreći kako u tijeku debate za ratificiranje Ustava borba za implementaciju amandmana koji će garantirati osobne slobode i prava pojedinca je blok igrao veliku ulogu pri uvođenju Bill of Rights.¹⁶⁴

10.3. INAUGURACIJA NOVOG USTAVA

Nakon dugotrajnih i žestokih pregovora 17. rujna 1787. Ustavni konvenc u Philadelphiji izglasalo je novi Ustav zasnovan na federalizmu, no s bitnim preinakama koje su osiguravale relativni integritet država članica.¹⁶⁵

Ustav se sastoji od preambule, osam zasebnih članaka i zaključnih razmatranja, te od niza amandmana na originalne točke Ustava. O političkim pravima američkih dužnosnika i vlasti govori se u prvih pet članaka Ustava, dok se amandmani uglavnom bave pravnim pitanjima stanovnika Sjedinjenih Američkih Država. U preambuli nalaze se razlozi ratifikacije

¹⁶³ The Great Debate. URL: <https://www.constitutionfacts.com/us-articles-of-confederation/the-great-debate/> (9-22-20)

¹⁶⁴ The Great Debate. URL: <https://www.constitutionfacts.com/us-articles-of-confederation/the-great-debate/> (9-22-20)

¹⁶⁵ Cravetto, Enrico. Nav. dj. str. 423.

Ustava, a naglasak je stavljen na zamjenu riječi „*our*“ (*naši*) na „*we*“ (*mi*) koja se odnosi na stanovništvo SAD-a kao glavnog pokretača državnih promjena. Među razlozima ratifikacije Ustava ističu se uspostavljanje snažnije zajednice, upostavljanje pravnog sustava, osiguravanje mira i slobode pojedinca. Prvi članak zajedno s točkama bavi se zadaćama Kongresa i točnim odredbama vršenja izbora za Kongres, kao i pravosudnim, poreznim i političkim zadaćama Kongresa. Drugi članak govori o predsjedničkim odgovornostima i izbornom procesu, treći članak bavi se zadaćama Vrhovnog suda i ratnih obveza u slučaju direktnog sukoba i savezništva. Peti članak nadovezuje se na drugi i pojašnjava zadaće Kongresa u slučaju amandmana donešenih na Ustav.¹⁶⁶

Izvršna vlast povjerena je predsjedniku biranom na četiri godine, dok zakonodavnu vlast obnaša Kongres sastavljen od Senata u kojeg ulaze po dva predstavnika iz svake savezne države (neovisno o broju stanovnika) i Zastupničkog doma u kojeg su zastupnici birani ovisno o broju stanovnika svake pojedine države. Sudska vlast ostaje u rukama Vrhovnog suda.¹⁶⁷

Ono što ipak treba istaknuti je kako novoizglasani Ustav u suštini nije bio nimalo demokratski. Predsjednika je birala skupština čije je pravo glasa određeno imovinskim cenzusom uz nesudjelovanje indijanskog i crnačkog stanovništva čija su građanska prava ostala nepostojeća. Nadalje, južnjaci su pretrpili nepravdu u vidu njihovog tadašnjeg načina života budući da je sudjelovanje predstavnika s Juga bilo regulirano brojem robova na njihovu posjedu. Regulacija je postignuta ubacivanjem tzv. *Three Fifths Compromise*, (Kompromis Tri Petine) dijela američkog ustava po kojemu svaka neslobodna osoba „iznosi“ tri petine slobodne osobe. Svrha tog dijela Ustava je određivanje kongresne zastupljenosti kolonija, a upravo tim kompromisom robovlasničke južnjačke države dobivaju pravo veće zastupljenosti u Kongresu. Naravno, sam kompromis nije doprinio poboljšanju socijalnog statusa crnačkog stanovništva, nego isključivo utjecao na političku sliku nove države.

Od ostalih odredbi Ustava koje se tiču buduće ekspanzije i kolonizacije, na Jeffersonov poticaj utvrđeno je da se područje gdje broj stanovnika dosegne 50 000 izdigne na status teritorija s guvernerom kojeg imenuje federalna vlast, a ukoliko taj broj naraste na 500 000 teritorij ima pravo sazvati ustavnu konvenciju, izglasati Ustav i postati suverena država.

¹⁶⁶ The Constitution of the United States: A Transcription. URL: <https://www.archives.gov/founding-docs/constitution-transcript> (10-5-2020)

¹⁶⁷ Isto. str. 423.

Treba napomenuti kako u određenim teritorijima antifederalisti traže proturatifikaciju novoizglasanog Ustava, posebice u New Yorku, Old Dominionu i Virginiji. Nakon kraćih pregovora i ti teritoriji, odnosno države prihvatili su Ustav 1788. godine, te je 4. veljače 1789. godine George Washington postao prvi predsjednik Sjedinjenih Američkih Država.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Isto. str. 424.

11. ZAKLJUČAK

Ekonomija sjevernoameričkih kolonija, konkretno zaljeva Chesapeake i Nove Engleske bila je iznimno raznovrsna, no prilagođena tržišnim potrebama za određenim luksuznim proizvodima. U slučaju zaljeva Chesapeake od početaka kolonizacije pa sve do kraja kolonijalnog perioda trgovinom i domaćom proizvodnjom dominira duhan, proizvod prijeko potreban za ekonomsko blagostanje kolonije zbog svoje visoke cijene na europskom tržištu sve do sve češće pojave pamuka. Nova Engleska, s druge strane, imala je daleko raznovrsniju trgovinu baziranu na izlovu ribe, trgovini krznom i poljoprivrednim proizvodima, ali i na posredničkoj trgovini koja je lučke gradove Nove Engleske učinila punokrvnim trgovačkim središtima koji su se pred kraj kolonijalnog perioda po važnosti mogli nositi sa gradovima matične države poput Londona ili Blackpoola. Međutim, iako je ekonomija obiju regija pokazivala velik stupanj neovisnosti od matične države, status kolonija itekako je otežavao trgovinu s ostatkom svijeta, posebice s državama poput Francuske, Španjolske ili Nizozemske s kojima je Velika Britanija često bila u stanju rata, a obje države su imale određene pretenzije na sjevernoamerički teritorij. Upravo zbog toga možemo zaključiti kako je trgovina, uz određene političke pokrete i previranja u matičnoj državi poput uvođenja republike, Restauracije ili Veličanstvene revolucije igrala veliku ulogu pri osvještavanju američkog naroda o pravima i slobodama, te republikanizmu i političkom opredjeljenju koje će kasnije imati. Upravo su se trgovina i carinski nameti te velik stupanj državnog intervencionizma u američkoj trgovini koja se pred kraj kolonijalnog perioda počela izdizati nad ekonomijom Velike Britanije pokazali kao neki od odlučujućih faktora pri postupnom odvajanju od matične države, prvo u ekonomskom, a zatim i u političkom smislu. Ukratko rečeno, da nije bilo Navigacijskih aktova, poreza na šećer, čaj i ostale proizvode koji su sačinjavali dobar dio američke vanjske trgovine, te da su se američke kolonije, objektivno najveći i najvažniji prekomorski britanski teritorij, tretirale kao važan politički faktor u britanskom parlamentu, do Revolucije najvjerojatnije ne bi ni došlo, ili bi se odigrala puno kasnije. Represije u prvenstveno ekonomskom, a zatim i političkom smislu dovele su do stvaranja republikanskog ozračja i osjećaja apsolutne potrebe za slobodom naroda i pojedinca, što je, dakako, imalo velik utjecaj pri postrevolucionarnom federalističkom uređenju, koje je unatoč svojim očitim manama u pogledu pretjeranih ovlasti središnje vlade i imperijalističkih tendencija ostalo temelj demokratskog i ekonomskog razvitka. Temelj je stvoren dolaskom prvim kolonista željnih slobode od monarha i željnih stvaranja neovisne ekonomije zasnovane na zdravoj konkurenciji, samodostatnosti, novim proizvodima i jednakom oportunitetu svih sudionika u kolonijalnom tržištu.

12. LITERATURA

1. Bucholz, Robert, Key, Newton. Early Modern England, 1485-1714: a Narrative History. Blackwell Publishing Ltd. Chichester. 2009.
2. Landsman, Ned. Migration and Settlement. U: Vickers, Daniel, ur. A Companion to Colonial America, Oxford. Blackwell Publishing. 2006.
3. Taylor, Alan. American Colonies. Penguin Books Ltd. New York. 2002.
4. Expansion of the Colonies:1650-1750: English Administration of the Colonies. URL: <https://courses.lumenlearning.com/boundless-ushistory/chapter/english-administration-of-the-colonies/> (9-19-2020)
5. The 13 Colonies. URL: <https://www.landofthebrave.info/13-colonies.htm> (9-19-2020)
6. McCusker, John J., Menard, Russell R. The Economy of British America 1607-1789. University of North Carolina Press. Chapel Hill. 1991.
7. Vickers, Daniel. The Northern Colonies: Economy and Society: 1600-1775 // The Cambridge Economic History of the United States: Volume I, The Colonial Era. Engerman, Stanley, Gallman, Robert. Cambridge. Cambridge University Press.
8. McLean Andrews, Charles. Colonial Self-Government 1652-1689. Harper and Brothers Publishers. New York/London. 1904.
9. Khan Academy. URL: <https://www.khanacademy.org/humanities/us-history/colonial-america/colonial-north-america/a/the-navigation-acts> (2020-12-8)
10. History. URL: <https://www.history.com/this-day-in-history/rhode-island-founder-banished-from-massachusetts> (2020-16-8)
11. National Constitution Center. URL: https://constitutioncenter.org/timeline/html/cw01_11804.html#:~:text=As%20she%20had%20in%20England,convicted%20and%20banished%20from%20Massachusetts. (2020-16-8)
12. Schoolcraft, Henry. The Capture of New Amsterdam. The English Historical Review. 1907.
13. Shorto, Russell. New Amsterdam Becomes New York. 2010. URL: <https://www.americanheritage.com/new-amsterdam-becomes-new-york> (2020-17-8)
14. Glorious Revolution. Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica. 1999. URL: <https://www.britannica.com/event/Glorious-Revolution> (2020-18-8)
15. French and Indian War. //Encyclopaedia Britannica Online. Encyclopaedia Britannica. 1999. <https://www.britannica.com/event/French-and-Indian-War> (2020-19-8)
16. Cravetto, Enrico. Povijest 12: Kolonijalizam i građanske revolucije. Europapress Holding. Zagreb. 2008.
17. Ciment, James. Colonial America: An Encyclopedia of Social, Political, Cultural, and Economic History. Sharpe Reference. New York.

18. The Great Debate. URL: <https://www.constitutionfacts.com/us-articles-of-confederation/the-great-debate/> (9-22-20)